

Τὸ «Lever House» στὴν Ν. Ὑόρκη «Lever House» in N.York

ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΕΥΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Τῆς γλυπτρίας Κας ΦΡΟΣΩΣ ΕΥΘΥΜΙΑΔΗ - ΜΕΝΕΓΑΚΗ

Plastic achievements in American Architecture
by Mme Phroso Eftymiades - Menegakis

Υπάρχει μία εύγλωττη ιστορική παρουσία: Είναι τὰ μνημειακά ἀρχιτεκτονήματα — ναοί, παλάτια, θέατρα και κάθε λογῆς δημόσια κτίρια — πού μᾶς κατέλιπαν οἱ μεγάλοι πολιτισμοί, οἱ μεγάλες, πολιτιστικά, ἐποχές. Ὅπως τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Ἰνδῶν, τῶν Κινέζων. Ἀκόμα τῶν Incas και τῶν Mayas. Καί ἐποχές σάν τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ, σάν τῆς Ἀναγέννησης, κλπ.

Ἡ παρουσία αὐτή δίνει μία ἱστορική δικαίωση σέ μία πίστη γιά τὴν ἀνάγκη στενῆς συνεργασίας ἀρχιτεκτονικῆς και γλυπτικῆς, τὴν ἀνάγκη μίᾳ πλαστικῆς και ἀρχιτεκτονικῆς συναντίληψης στὴν δημιουργία ἐνὸς μνημειακοῦ — μὲ τὴν εὐρύτερη δυνατὴ ἔννοια τοῦ ὄρου — ἀρχιτεκτονήματος. Γιατί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, τὰ πρὸ ἀξιολόγα μνημειακά ἀρχιτεκτονήματα, σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς πολιτισμοὺς και ἐποχές, εἶναι γεννήματα αὐτῆς τῆς συνεργασίας και συναντίληψης. Ἐνα ὑψηλὸ παράδειγμα εἶναι τὰ ἀρχιτεκτονήματα τῶν Mayas. Σ' αὐτὰ, τὸ γλυπτικὸ στοιχεῖο, αὐστηρὰ στυλιζαρισμένο, μ' ἕνα πνεῦμα ὑποταγῆς και δημιουργικῆς ἀφαίρεσης, δένεται ἀβίαστα μὲ τὸ ἀρχιτεκτονικὸ στοιχεῖο, συναποτελώντας τελικὰ μίᾳ ὑπέροχῃ ἁρμονία. Καί τὸ πρὸ σημαντικό εἶναι πῶς τὸ γλυπτικὸ στοιχεῖο, παράλληλα, ἔχει ἀχθῆ και σέ στοιχεῖο ὄργανικὸ τῆς δόμησης. Θὰ μῶς μείνουν ἀησθήματα τὰ μεγαλόπρεπα μνημειακά κτίρια τῶν Uxmal, Kabah, Sayil, Lubnah και Chichen Itza, στὸ Yucatan τοῦ Μεξικοῦ.

Και εἶναι βέβαια ἀλήθεια πῶς στὸν αἰῶνα μᾶς ἡ συνεργασία αὐτὴ ἀδυνατίζει και τελικὰ σχεδὸν ἔπαυσε νὰ ὑπάρχει. Ἡ γλυπτικὴ και ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἀποκλίθηκαν ἀποκλίνοντες δρόμους. Αὐτὸ φερίεται, ὡς πιστεύω, στὰ ἑξῆς αἷτια:

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ μὲν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, στὸ ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ περιοῦσε μίᾳ μεταβατικῇ περιόδῳ, μὲ τὰ καινούργια ἐποναστατικὰ ὄλικα — ὅπως τὸ βέλον αἰπὸ, κλπ. — κι' εἶχε ν' ἀντιμετωπίζει και νὰ ἐπιλύσει ἀπειρα προβλήματα κατασκευαστικὰ και οικονομικοτεχνικὰ ὡς και προβλήματα μίᾳ χωρονομικῆς ἀντίληψης, πού νὰ προσαρμόζεται και νὰ καλύπτει τὶς ἀνάγκες ἐνὸς ραγδαία ἐξελισσόμενου ὀστικού πολιτισμοῦ. Μὲ τέτοιες προϋποθέσεις, στὶς ὁποῖες πρέπει νὰ προστεθῆ και ἡ γενικώτερη τάση τοῦ αἰῶνα μᾶς πρὸς τὴν ἀπλοποίηση και ἀφαίρεση, εἶναι φυσικὸ τὸ ὅτι ὠδηγήθηκε στὴν λύση τοῦ «λιτοῦ στυλ», πού ἀνεκτικτὲ δικαιολογημένα, σάν πρὸ ταριαστὸ στὴν ὑφῆ τῶν καινούργιων ὄλικῶν και στὴν κατασκευαστικὴ μορφή πού αὐτὰ ἐπίβαλαν. Ἐτοί ὁ ἀρχιτέκτων προτίμησε τὴν συνεργασία μὲ τὸ «μηχανικὸ» και τὸν «Industrial designer» παρά μὲ τὸν καλλιτέχνη.

Ἀπ' τὴν πλευρὰ, τώρα, τῆς γλυπτικῆς στὸ ὅτι ὁ καλλιτέχνης — πέραν τοῦ γεγονότος, ὅτι εἶχε παῦσει ἡ ἀναζήτηση τῆς συμβολῆς τοῦ στὸ ἀρχιτεκτονικὸ ἔργο — ὄντας ὁ ἴδιος εὐαίσθητος φορέας τῶν συναισθηματικῶν προεκτάσεων τοῦ ἀνήσυχου πνευματικοῦ κλίματος τῆς ἐποχῆς τοῦ — μίᾳ ἐποχῆς κρίσης τῶν αξιῶν, «διάλυσης» και ἀναζήτησης, μίᾳ ἐποχῆς «μεταβατικῆς» — ἀπεσῦρθη «εἰς ἑαυτὸν». Καί ἐζήτησε νὰ ἐκφράσει πλαστικὰ, μὲ μίᾳ ἀγωνιώδη και συχνὰ μαρτυρικῇ ἀναζήτησῃ νέων «tendances», νέων μορφικῶν τρόπων και ὄλικῶν αὐτῶς ὡς ἄτομο τὴν ὁποία συμμετοχὴ τοῦ στὰ γενικώτερα προβλήματα και στὴν ὅλη ἀγώνια τῆς ἐποχῆς τοῦ.

Ἀλλὰ ὅσο ἀλήθεια κι' ἂν εἶναι αὐτὰ, ὅσο κι' ἂν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ και ἡ γλυπτικὴ πῆραν ἀποκλίνοντες δρόμους, ὡς τόσο ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ ὑπάρχει τὸ αἴτημα γιά μίᾳ τέτοια συνεργασία, σάν αἴτημα πνευματικὰ, ἀκατάλυτο, μὲ μακροεὐρη ἱστορικὴ δικαίωση, πού δὲν εἶναι δυνατό νὰ τὸ κλονίσουν οἱ, ἄλλωστε φυσικὲς και αὐτονοήτες, μεταπτώσεις πού μπορεῖ νὰ συμβοῦν στὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα — μίᾳ, δύο γενιῶν — μίᾳ ἐποχῆς «κρίσεως», «ἀναζήτησης», και «μετάβασης».

Πέραν ὅμως ἀπ' τὴν ἱστορικὴ δικαίωσή τοῦ ἔχει και τὴ σύγχρονη σταθερὴ θεμελίωσή τοῦ στὴ συνείδηση και στὰ ἔργα κορυφαίων ἐκπαιδευτῶν τῆς σύγχρονης ἀρχιτεκτονικῆς, πού πιστεύουν στὴν ἀνάγκη συνεργασίας μὲ τὸν γλύπτη και πού ἀρχισαν νὰ τὴν πραγματοποιοῦν.

Τὸ πρόβλημα, σήμερα, μπορεῖ νὰ ἔχει τὴν ἀκόλουθη σύντομη φραστικὴ σκιαγράφηση:

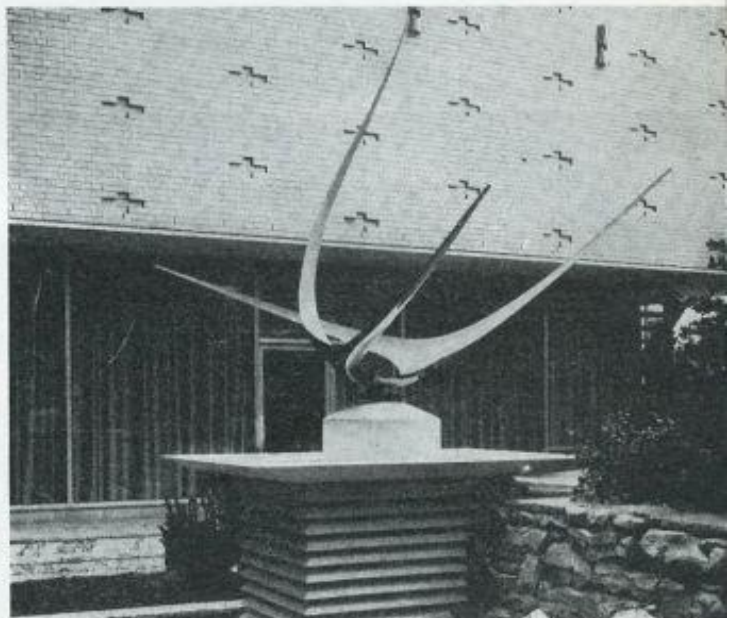
Ἡ λύση τοῦ «λιτοῦ στυλ» στὴ σύγχρονη ἀρχιτεκτονικὴ ὑπῆρξε μίᾳ ἀνάγκη και βέβαια, παράλληλα, μίᾳ κατάκτηση. Εἶναι ὅμως μίᾳ ἀλοκληρωμένη λύση: Ἡ γῆμια και τὸ ἀνεκφραστο τῶν ὄλικῶν και ἡ ὑπερβολικὴ λιτότης τῶν ἐπιφανειῶν δὲν ὀδηγεῖ στὴν περιοχὴ τοῦ στεγνοῦ, τοῦ μονότονου και, συχνὰ, τοῦ χωρὶς προσωπικότητας: Μπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχει βέβαια ἡ νοσταλγία τοῦ νατουραλιστικοῦ ἀγάλματος ἢ τοῦ ὀποιοῦδήποτε ρηχοῦ, «διακοσμητικοῦ» γλυπτικοῦ στοιχείου. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἡ ὀμοση ἀνάγκη μίᾳ amplification τῆς ἀρχιτεκτονικῆς σύνθεσης μέσα στὸ χωρὸ, ἀφοῦ ἕνα γλυπτικὸ ἔργο στὴ σωστὴ κλίμακα και στὸ σωστὸ πνεῦμα, μπορεῖ χωρὶς ἀμφιβολία νὰ πλουτίσει και νὰ ἀλοκληρώσει τὸ «spatial ambients»: Παράλληλα οἱ ἀπλῆς ἐπιφανείες τοῦ μοντέρνου ρυθμοῦ δὲν ζητοῦν συχνὰ γιά τὴν πλαστικὴ τελείωσή τους τὸ «louches» τοῦ καλλιτεχνήματος:

Στρατιώτης και γῶ ἀπὸ χρόνια, ἀπὸ τὸν καιρὸ ὀκόμα πού σπούδαζε τίς, μὲ τὸ «Baukeramik», γλυπτικὲς ἔραρμογές, στὴν Academie für Angewandte Kunst τῆς Βιέννης, τῆς ἴδιας γιά τὴν ἐπιβίωση τῆς ἀναβίωσης αὐτῆς τῆς συνεργασίας, ἐπωφελήθηκα ἀπὸ τὴν τιμητικὴ πρόσκληση πού μῶς ἔκανε ἡ Κυβέρνηση τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς νὰ ἐπισκεφθῶ τὴ χώρα τῆς και νὰ παρακολούθησω τίς τελευταῖες ἐπιτεύξεις τῆς γλυπτικῆς και ζήτησα νὰ δῶ τί ἔχει γίνει και στὸν τομέα αὐτὸν στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες.

Ὅπως ἦταν φυσικὸ ἡ εὐρωπαϊκὴ παράδοση ἐπηρέασε γιά πολὺ καιρὸ τὴν ἀμερικανικὴ «δόμηση». Τὰ κτίρια τοῦ καιροῦ αὐτοῦ, παρά τὸν τόνο τοῦ ἀμερικανικοῦ δυναμισμοῦ τῶν, φέρουν κατά τὸ πλείστον ἐκδηλο τὸν ἔθνικὸ χαρακτήρα τῆς οἰασθῆποτε εὐρωπαϊκῆς προέλευσῆς τους. Καί πολλές φορὶς, τὰ δημόσια ἴδια κτίρια, δὲν εἶναι παρά ψευδοκλασικὲς ἑλληνικὲς ἀναβιώσεις. Τὴν περιοδὸ αὐτῆ, ἡ ὀποία γλυπτικὴ «διακόσμηση» εἶναι φιοῦδες και ἀνέγλυφα μὲ θέματα ἱστορικὰ ἢ ἄλλα, πού τοποθετοῦνται σάν στολίδι και ζοῦν τὸν αὐτόνομο, οἰοδῆποτε αἰσθητικὸ τους κόσμο. Κάποια βήματα στὸ πνεῦμα μίᾳ κάποιας συνεργασίας μὲ τὸ ἀρχιτεκτονία, κάνουν γλυπτικὰ ἔργα τῶν ἀμίσως προηγουμένων γενιῶν, πού χρησιμοποιήθηκαν στὸ σκοπὸ αὐτὸ.

Μοντέρνα γλυπτικὴ σὲ στιλπνὸ ἀτσάλι τοῦ ἀμερικανοῦ γλύπτη Jose de Ribera μλεκτημένο γιά τὸ ξενοδοχεῖο Hilton στὸ Dallas, Texas

Modern sculpture in bright steel, by Jose de Ribera, for new Hilton hotel in Dallas, Texas

Στά τέλη του 19ου αιώνα, στις 'Ηνωμένες Πολιτείες (στό Chicago) άκούστηκε ή φωνή του μεγάλου προδρόμου της αμερικανικής αρχιτεκτονικής του Louis Sullivan, που έκυρξε την άρνηση του παρελθόντος, ενός παρελθόντος έπηρεασμού και μίμησης και την πίστη του στο ότι ή 'Αμερική θά έπρεπε νά δώση την δική της έκφραση, σέ μιά νέα αρχιτεκτονική μέ βάση τό αδερμάντινο δόγμα: « Form follows function ».

Ο Sullivan έδίδαξε, έκτισε και έφανάτισε. Καί δημιούργησε μιά νέα φρουρά αμερικανών αρχιτεκτόνων. Καί τό έργο του συνέχισαν αρχιτέκτονες σάν τους Frank Lloyd Wright και Mies van der Rohe. Έτσι γεννήθηκε ή αμερικανική αρχιτεκτονική πού μέ τις, έν συνεχεία, έπιτεύξεις της άποτελεί μιά νέα κατάκτηση του άνθρώπινου πολιτισμού.

Ευρύτερα έχει τις ρίζες της στις καταπληκτικές τεχνικές έπιτεύξεις του νέου κόσμου και στην ανασπόμεκτη άποστολή της νά καλύψη τις μεγαθηριακές, ποσοτικά και δυναμικά, ανάγκες του αμερικανικού τρόπου ζωής. Άξιοποίησε τις τεχνικές έπιτεύξεις και άνταποκρίθηκε στην άποστολή της. Κι' αύτά, χωρίς νά προδώση τό « αισθητικό αίτημα », τό αίτημα του « καλού », του « ωραίου ». Άπ' έναντίας τό έπλούτισε, τό άνανέωσε, του έδωσε νέα, σχεδόν άναπάντεχη, προκταση κι' άποτέλεσε τή βρυσσομάνη της νέας, της « μοντέρνας » αισθητικής αντίληψης.

Ο ούρανοξύστης, πού άποτελεί τή δεσπόζουσα έκφραση της νέας αμερικανικής αρχιτεκτονικής, διέφυγε την περιοχή της αθάδειας χάρις στην πλαστική μεγαλοφυία των δημιουργών του, πού τον « άνέτειναν » πρós τον ούρανό θεμιτά, σάν τά πελώρια δέντρα της πατρίδας τους, αφίνοντας, — μέ τή σοφή άρθρωση των « πλάκων » του και τή ραβδινότητα των μαζών του — νά λικνισθούν οι κορφές του από τό άγέρι του άπέραντου αμερικανικού ούρανού, ίδια ανάλαφρα σάν τις κορφές αυτών των δέντρων.

Αύτή ή έφεση πρós « άνάταση », πρós τή μετεώρηση του όγκου και τήν άτμοσφαιρική διάβλασή του — αισθητικός προάγγελος του έπερχόμενου άτομικού αιώνα — αύτή ή άπελευθέρωση, στην πλαστική, από τήν τυραννία του νόμου της βαρύτητας (άπελευθέρωση πού είχε τή συστοιχη έπίδρασή της στή διαμόρφωση των τάσεων της μοντέρνας γλυπτικής) ώδήγησε σέ πραγματοποιήσεις, όπως τό Lever Brothers House, τον ούρανοξύστη της Park Avenue. Φτιαγμένος όλο λαδοπράσινο κρούσταλλο, μέ πλαίσια από λεπτό άτσάλι (stainless steel) άκροπατάει στή γη και πότε λικνίζεται ανάλαφρα, κομπορωτός, γεμάτος νεάτα — φλάμπουρο του νέου κόσμου — και πότε μέ τά παγινιδίσματα, από τό φώς του ήλιου ή της ηλεκτρικής ένέργειας, μετεωρίζεται σάν άστρο, σύμβολο του έπερχόμενου νέου αιώνα.

Από τήν άλλη μεριά τό αιώνια άκοίμητο πλαστικό ένστικτο είναι έκείνο πού ώδήγησε τους παληότερους τέκτονες των ούρανοξύστων του συγκροτήματος του Rockefeller Center, σέ τέτοιο πλάσιμο των μαζών τους και τέτοια σύνθεση των όγκων των μεταξύ των, ώστε ό κάθε εύαισθητος δάκτης, περπατώντας τήν Έκτη λεωφόρο, θά σταματήσει μέ τήν αίσθηση μιάς άπόκοσμης μουσικής πού βγαίνει από ένα πελώριο « organ », τό συγκρότημα των ούρανοξύστων του Rockefeller.

Άν πάλι δεις τό Auditorium του Massachusetts Institute of Technology (M.I.T.), μέ τό επαναστατικό σχήμα του — ένός όγδόν σφαίρας, πού μόλις άγγίζει τή γη σέ τρία σημεία, έτοιμο λές γιά άπογείωση, κι' ως τόσο κυρίαρχο της μάζας του και πειστικό άπόλυτα στην έπίγεια άποστολή του, θαυμαστό στην έσωτερική του χωρονομία, γεμάτο λειτουργική άνεση, εύγένεια και φαντασία στην τελείωση των λεπτομερειών του έσωτερικού του χώρου. Τό Auditorium αυτό είναι ένδοξο έργο του Eero Saarinen, αυτού του « ιννοατοeur », και θαυμαστό δείγμα του πόσο ή αξιοποίηση των καταπληκτικών τεχνικών έπιτεύξεων του νέου κόσμου έπέρταξε στον αρχιτέκτονα νά άπελευθερωθή από κάθε προϊστορία αρχιτεκτονικού σχήματος και νά δημιουργήση αυτός, μέ μιά θαυμαστή « integrity structural » τό σχήμα πού ταίριαζε στό πλαστικό του όραμα. (Στήν παρακείμενη εικόνα του έσωτερικού του Auditorium τά όρθωγώνια παννώ πού κρέμονται από τήν όροφή είναι τά περίφημα

Γλυπτό από όρέχαλκο και μόλυβδο, του 'Αμερικανού γλύπτη Herbert Ferber
Sculpture, bronze and lead, by Herbert Ferber, U. S. A.

« Clouds » πού σκοπό έχουν νά διαχέουν και νά κατευθύνουν τον ήχο πρós τους άκροατές. Η τεχνική αύτή τελειοποίηση της άκουστικής άπελευθέρωσε τον αρχιτέκτονα από τήν σχηματική παράδοση των αναλόγων οικοδομημάτων).

Κι' άν ύστερα δεις, άντίκρου στο Auditorium τήν άπροσδόκητη κυλινδρική έκκλησούλα, του ίδιου αρχιτέκτονα, πού λειτουργική της άποστολή είναι νά μπορέ νά προσεύχεται όποιοςδήποτε, άνεξαρτήτως θρησκευματος, ή δέ πλαστική της τελείωση έπιτυγχάνεται μέ τή συμβολή καθάρως γλυπτικών συνθέσεων, πού άντικαθιστούν μάλιστα όργανικά στοιχεία του αρχιτεκτονήματος όπως τό καμπαναριό (έργο του γλύπτη Th. Roszak) και τό τέμπλο (έργο του γλύπτη Bertola).

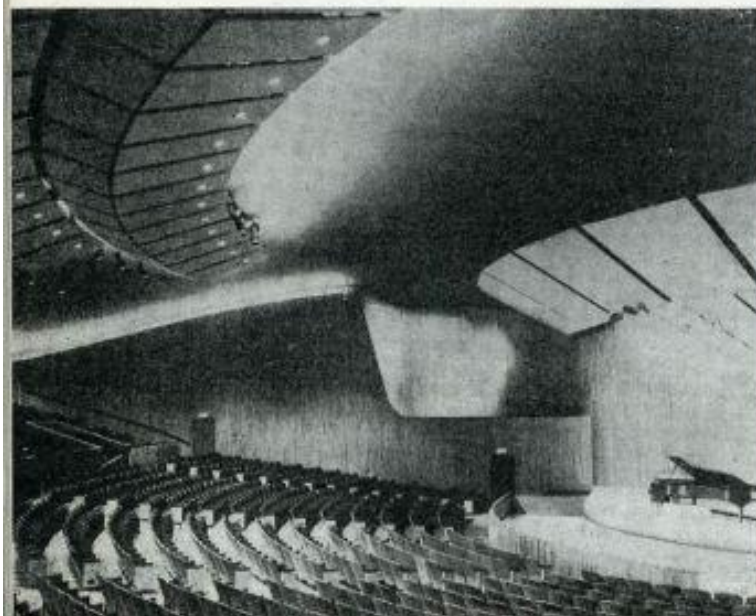
Άν δεις έπιτεύγματα του άλλου θαυμαστού τέκτονα του Mies van der Rohe (αυτός είναι ό δημιουργός του άνοικοδομήμενου περιήφημου κτιριακού συγκροτήματος του Illinois Institute of Technology) ή του όνομαστού αρχιτέκτονος Gropius (θυμίζι χαρακτηριστικά τό κτίριο της νομικής σχολής στό Harvard. Έκεί ή συνεργασία του μέ τον διάσημο γλύπτη Lippold τον δημιουργό του έκεί ποδοθετουμένου « World Tree » έβασκε ένα όρτιο αισθητικό άποτέλεσμα). Η και τά επαναστατικά δομήματα του διάσημου Frank Lloyd Wright. Άν δεις τις μακέτες (ήταν σέ ειδική έκθεση του Museum of Modern Art τον περασμένο Μάρτιο) του καταπληκτικού ούρανοξύστη πού κτίζεται στό 375 της Park Avenue έργο των Mies van der Rohe και Ph. Johnson, μέ βασικό οικοδομικό υλικό τό στιλβωμένο στό χέρι (hand rubbed) χαλκό πού μοιάζει σάν χρυσάφι από παληό κόσμημα. Άν δεις τό Technical Center της General Motors (έργο κι' αυτό του Saarinen) τό τεράστιο αυτό, χαρούμενο πλαστικό, συγκρότημα μέ τις άπέραντες επιφάνειες από κεραμικούς πλίνθους μέ ζωηρόχρους γκλαζούρες και μέ τις εφημετικές λύσεις των λεπτομερειών (ύπάρχει μιά έσωτερική σκάλα σέ σχήμα sphaire πού άποτελεί ή ίδια μόνη της όλοκληρωμένη πλαστική σύνθεση). Άν όλα αύτά δεις κι' όσα άπ' τ' όρθωνα πού σου προσφέρονται, τότε πείθεσαι άκλόνητα γιά τις θαυμαστές πλαστικές έπιτεύξεις της άληθινά, καταπληκτικής αμερικανικής αρχιτεκτονικής.

Όταν λοιπόν, έτσι και μέ τέτοια καινούργια όραση ό αμερικανός αρχιτέκτων ύπηρέτησε τό προαιώνιο και άκατάλυτο αίτημα της αρχιτεκτονικής και πλαστικής συναντίληψης, δέν ήταν δυνατό νά δεχτή, άφευκτα και τήν, μέ τήν στενότερη έννοια, γλυπτική συμβολή και παρουσία στο έργο του παρά μόνον όταν κι' αύτή μπορούσε νά συμπορευτή και νά βρίσκεται στό ίδιο πνεύμα, στό ίδιο credo. Ο γλύπτης όμως, όπως είδαμε, είχε πάρει τό δικό του αυτόνομο όρτιο, Άπ' τήν άλλη μεριά, ή παληά γλυπτική μέ τις έλληνοαρχαϊκές άντιλήψεις, περί βάρους κλπ., πού βέβαια τόσο θαυμαστό γιά τον πολιτισμό έπιτεύγματα έβασκε, ήταν φαμερό πώς δέν μπορούσε νά συμπορευτή, δέν ταίριαζε στό καινούργια επαναστατικά αισθητικά ιδεώδη της αμερικανικής αρχιτεκτονικής. Έπρεπε νά δημιουργηθή ή « κοινότης » της αισθητικής αντίληψης. Έπρεπε τό γλυπτικό έργο νά γεννηθή κάτω άπ' τά ίδια νέα ιδεώδη πού ύπηρετούσε ό αρχιτέκτονας, έπρεπε νά ξαναγεννηθή ή συνεργασία.

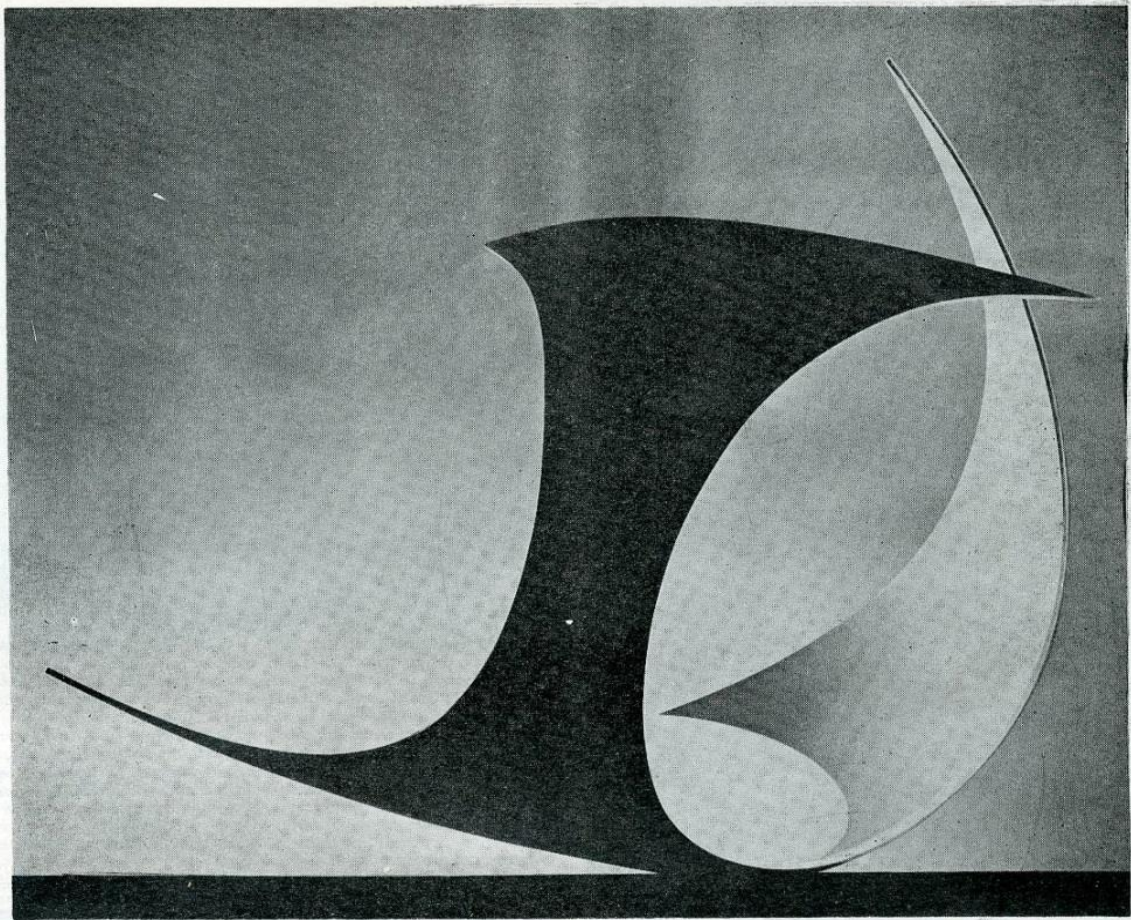
Κι' κρίσιμη και γόνιμη αύτή ώρα ήρθε στην Άμερική. Αυτό πού τώρα γίνεται είναι ένα ωραίο « prelude » πού προαγγέλει εύφρόσυνα τήν έλευση της « συμφωνίας ».

Τά έσωτερικά του « Auditorium » εις τό Πανεπιστήμιον της Massachusetts

Auditorium, University of Massachusetts

José de Rivera

"Εγχρωμη σύνθεση από άταξι.

ΤΟ ΝΕΟ ΠΛΑΣΤΙΚΟ ΙΔΕΩΔΕΣ στὴν ἀμερικανικὴ γλυπτικὴ

ΤΗΣ κ. ΦΡΟΣΩΣ ΕΥΘΥΜΙΑΔΗ - ΜΕΝΕΓΑΚΗ

Πηγαινόντας στις 'Ηνωμένες Πολιτείες, αν θέλεις να έχεις μιὰ γενικώτερη εποπτεία και καθολικώτερη θεώρηση τῆς γλυπτικῆς στὴν ἀπεραντή αὐτὴ χώρα, μπορείς πολλά νὰ δῆς. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς καλοῦμενης « προκολομβιανῆς » τέχνης (precolumbian art), κ' ὕστερα τοῦ χαριτωμένου « colonial art » μέχρι σήμερα, περνώντας ἀπὸ τὴν ἀκόμη σφύζουσα ἀπειραριθμία τῶν γλυπτικῶν ἔργων, πού εἶτε προέρχονται ἄμεσα εἶτε πορεύονται σύστοιχα μὲ τὴν καλύτερη ἢ καὶ τὴν σύγχρονη εὐρωπαϊκὴ παράδοση. Ἀρκετὲς φορές θὰ σταθῆς μὲ θαυμασμό μπροστὰ σὲ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔργα, πού μπορεί νὰ μὴ σὲ ξαφνιάσουν, γιατί προϋπάρχουν « στὴν εὐρωπαϊκὴ σου συνείδηση », θὰ σοῦ προκαλέσουν ὅμως τὸν σεβασμό, τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν ὅσο τοῦς πρέπει, ἀφανάτιστα, καταφατικὴ ἀξιολόγηση. Τέτοιες στιγμὲς ἔχεις νὰ ζήσης π.χ. μπροστὰ στίς συνθέσεις ἀπὸ πολυάριθμες φιγούρες τοῦ Carl Milles στὴν Washington καὶ στὸ Metropolitan Museum τῆς Νέας Ἰόρκης πού γίνονται ἀκόμα πῦρ πολὺτιμες χάρις στὸ γεμάτο σεμνὴ φαντασία τρόπο πού ἔχουν τοποθετηθῆ στὰ ὑδάτινα « βάζα » τοῦς. Ἀκόμα μπροστὰ σ' ἔργα τῶν γλυπτῶν πού περιλαμβάνονται κάτω ἀπὸ τὸν γενικὸ ὄρο τῶν « conservatives », ἢ ὅπως τὰ ἔργα πολλῶν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ὑποδειγματικῆς σὲ ὀργάνωση, ἐκδηλώσεις, καὶ ἐπιτεῦξεις National Sculpture Society, πού ἀριθμεῖ βίο 64 ὄλων χρόνων καὶ πού καλύπτει καλλιτεχνικὴ δράση ἑκατοντάδων καλῶν Ἀμερικανῶν γλυπτῶν ὡς ὁ P. Manship, ὁ Lee Lawrie, ἢ Malvina Hoffman, ὁ Friedlander, ὁ Hardin κ.ά.

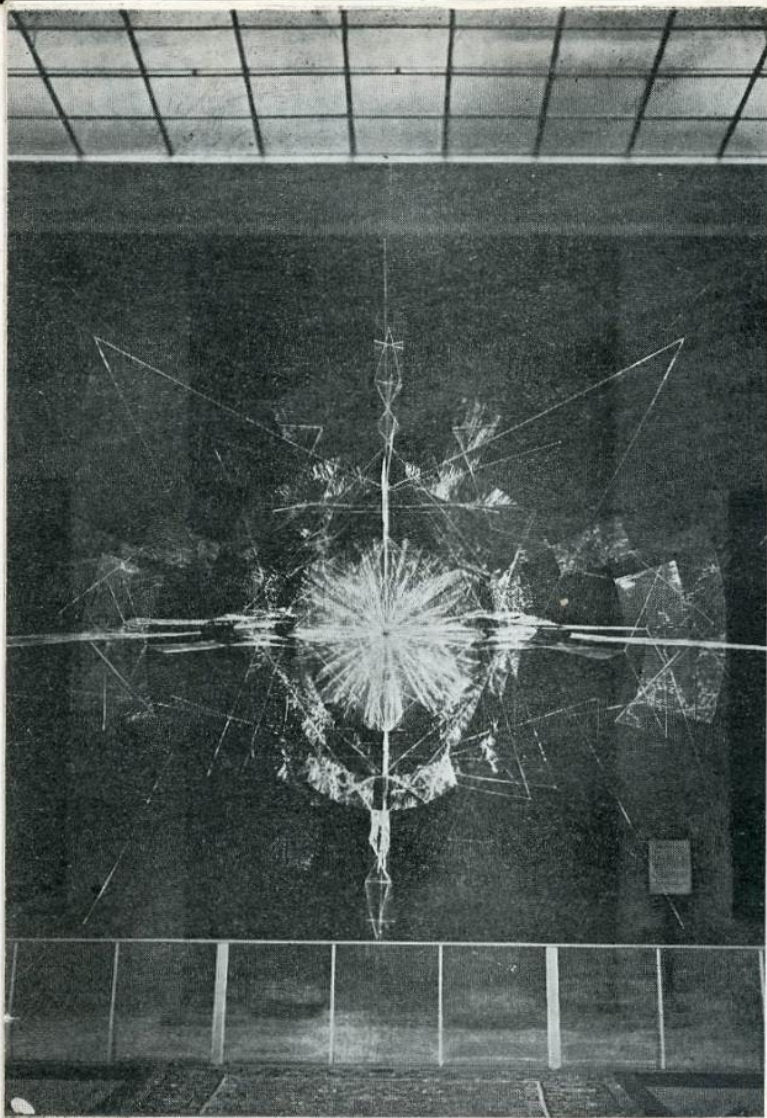
Λίγος ὅμως εἶναι γι' αὐτὴ τὴ χώρα, ὅσοι κ' ἂν μπορῆ νὰ εἶναι ὁ χρόνος πού μπορεί νὰ διαθέτῃ ἕνας ἐπισκέπτης τοῦ νέου κόσμου. Πρέπει νὰ στενέψῃ τὸ αἷτημά του. Ἐγὼ ζήτησα, κυριώτατα, ν' ἀνιχνεύσω καὶ νὰ δῶ, στοὺς τέσσαρες περίπου μῆνες τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου, τὴν γλυπτικὴ ἐκείνη πού γεννήθηκε κατὰ τὸν πῦρ αὐτόνομο τρόπο, ἔξω καὶ πέραν ἀπὸ

τὴν εὐρωπαϊκὴν παράδοση. Τὴν γλυπτικὴ πού γέννησε τὸ πνεῦμα τοῦ νέου κόσμου. Τὴν γλυπτικὴ πού θὰ κατέπει, ὅσο τῆς εἶναι μπορετὸ, νὰ γίνῃ ὁ συγκινησιακὸς φορέας στὴν πλαστικὴ ἔκφραση ἑνὸς κόσμου, πού ἀπὸ τίς ἐπάλξεις μιᾶς ὑπέρτατης καὶ πρωτόφαντης γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιστημονικῆς ἀκμῆς, μάχεται γιὰ νὰ φτάσῃ σ' ἀπροσμέτρητες γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ κατακτήσεις. Αὐτὸ ζήτησα νὰ δῶ. Ἄν ὑπάρχῃ καὶ σὲ ποῖο βαθμῷ. Ἄξιός λέω πὼς εἶναι ἕνας τέτοιος στόχος. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ τὸ βρῆς ὅπου ὑπάρχει. Γιατί ἡ κρατικὴ καὶ ἰδιαιτέρα ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία παραστῆκει καὶ βοηθᾷ σχεδὸν ἀφειδίλευτα κάθε ἀξιόλογη γλυπτικὴ ἐπιτεῦξη. Τὴν συγκεντρώνει μὲ σεβασμὸ καὶ τὴν παρουσιάζει μὲ στοργὴ καὶ ἀγάπη καὶ μ' ὅση τῆς πρέπει αἰσθητικὴ ἀξιοπρέπεια στὸ ἐνδιαφερόμενο κοινὸ. Δύσκολο ἴσως εἶναι νὰ τὴν νοήσῃς καὶ νὰ συγκινηθῆς ἀπ' αὐτὴ, ἂν ἡ κριτικὴ νόησή του δὲν προεκταθῆ, δὲν ὑπερβῆ τὰ σύνορα τῆς ὅποιος εὐρωπαϊκῆς σου αἰσθητικῆς προϊστορίας καὶ συνείδησης.

Ἡ δική μου περίπτωσις μοῦ ἐπιτρέπει νὰ τολμῶ νὰ πῶ, πὼς βλέποντας κανεὶς καὶ ἀκούοντας τοῦς, λιτὸς ἄλλωστε σὲ λόγους, δημιουργοὺς αὐτῆς τῆς ἀμερικανικῆς γλυπτικῆς, καὶ μελετώντας μ' ἐμμονὴ καὶ μ' ἔφεση ν' ἀναχθῆ καὶ νὰ νοήσῃ, γίνεται ὡστε ἂν τελικὰ δὲν κατακτηθῆ, ὅπωςδὴποτε νὰ σταθῆ μὲ σεβασμὸ καὶ πολλὰς φορές μὲ θαυμασμὸ σ' ὅ,τι ἐπετελέσθη. Καὶ τὸ ἀκόμα πῦρ σημαντικὸ : νὰ φύγῃ μὲ τὴν βεβαιότητα πὼς — πέραν ἀπὸ τίς μέχρι τώρα ἀκουραστάτα ἀμερικανικὲς ἐπιτεῦξεις στὴ γλυπτικὴ — ὅπου καὶ νῦνα ἐκεῖ στὴν ἀμερικανικὴ γῆ γλυκοχαράζει ἡ πλαστικὴ ἔκφραση τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπερχόμενου ἀτομικοῦ αἰῶνα. Θὰ προσπαθῶ νὰ ἐξηγήσω :

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ἡ — μὲ τὴν στενὴν ἔννοια — ἀμερι-

Richard Lippold: «Ο Ήλιος». Σύνθεση από χονδράφι, 1953.
Φωτογραφία Metropolitan Museum of Art.

κανική γλυπτική ξεκινάει και βγαίνει από μια μαχητική έρεση λευτεριάς από τη σαργανευτική έπιρροή της τόσο στην περιοχή της τέχνης, προηγμένης ευρωπαϊκής παράδοσης. Και βγαίνει ακόμα από την παράλληλη τάση για ανάζητηση και έκφραση του νέου πνεύματος που γέννησε ο αμερικανικός τρόπος ζωής, η αμερικανική «κοσμοθεώρηση». Είναι κι' αυτό ένα μέρος από το καθολικότερο πνευματικό αίτημα του διαπλασμένου, ιδιαίτερα τότε, αμερικανικού έθνους. Το αίτημα που π.χ. στην αρχιτεκτονική βρήκε την έκφρασή του με το κίνημα του Sullivan στο Chicago και των συνεχιστών του έργου του, όπως ο Frank Lloyd Wright και τόσο άλλοι. Αυτό ή έρεση, αυτό το πνεύμα ώδηγησε τον 'Αμερικανό γλύπτη στην αυτόματη ανάγκη ακόμα και τα υλικά που θα δουλέψει για να εκφραστεί να είναι νέα. Έτσι έφτασε μέχρι τις πλαστικές ύλες και το νάυλον - βιομηχανικά έπιτεύγματα του τόπου του. Θυμιστό παράδειγμα ο Gabo. Κι' όταν ακόμα καταπίεστηκε με γνωστά υλικά, όπως το σίδηρο και τα μέταλλα γενικά, πάσχισε και πέτυχε να τα δουλέψει με μια άπεραντη και θαυμαστή έφευρητικότητα που τελικά ν' άγχι άβιαστα στην αίσθηση του νέου. Έξοχο βέβαια και σχεδόν πρωτοποριακό παράδειγμα χρησιμοποίησης στη σύγχρονη Εύρωπή μετάλλου στη γλυπτική είναι τα έργα του Julio Gonzales, ώστόσο όμως ο τρόπος που δουλεύουν το μέταλλο οι 'Αμερικανοί γλύπτες, ο Ibrahim Lassaw λ.χ. ή ο José de Rivera, σου δίνει την εντύπωση του νέου υλικού.

Μορφικά η αμερικανική γλυπτική διακρίνεται άφ' ένος μόν από την έξοχη πλαστική άξιοποίηση των δυνατοτήτων που δίνουν τα ίδια τα νέα υλικά ή ο όποιος έφευρηματικός νέος τρόπος κατεργασίας των γνωστών υλικών και τέλος ή ποιικιλία στη χρησιμοποίησή τους σε μια σύνθεση, παράδειγμα ο Ferber που συνθέτει με όρειχαλκο, μολύβι, σίδηρο κλπ. μαζί, άφ' έτερου δέ από την καινούρια αντίληψη της χρησιμοποίησης του χώρου (του «κενού») στη γλυπτική σύνθεση. Βέβαια ανέκαθεν ο χώρος — το «κενό» — έπαιζε τον ρόλο του στην άρτίωση μιός γλυπτικής σύνθεσης. Το κύριο όμως ήταν ο όγκος. Ο όγκος με τις φόρμες του, τα πλάνα του, τα ζυγίσματά του, που άκολουθούσαν εύλαβικά τον φυσικό — με την τότε έπιστημονική αντίληψη — νόμο της βαρύτητας. Ήταν ή «ένυπαρξη» μέσα στη γλυπτική της γεωμετρίας της προαιστανικής έποχής. Στην αμερικανική όμως γλυπτική ο παράγων χώρος — «κενό» εισβάλλει στη γλυπτική σύνθεση με νέα ένταση, με νέα σημασία σχεδόν κρια εν σθένει με τον όγκο. Σύστοιχα ο νέος παράγων «κίνηση» — με γεωμετρική πλέον έννοια — μετέχει ενεργότατα στη γλυπτική σύνθεση, κι' όταν ακόμα ή «κίνηση» δέν είναι όπτικά συλλήπτη (όπως είναι στα γνωστά έργα, τα «Mobiles» του Alex Calder). Έπειτα ή τάση ή απόλυτρωση από το «φυσικό νόμο» της βαρύτητας, από τους άξονες και τις κεντρομόλους δυνάμεις, ο φυγοκεντρικός και ή τάση ακόμα προς μεταίωρηση ή αυτή ή ένυπαρξη στην ύλη — όγκο — ένεργεια είναι

άπό τα στοιχεία εκείνα που δίνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της άκραίφους αμερικανικής γλυπτικής.

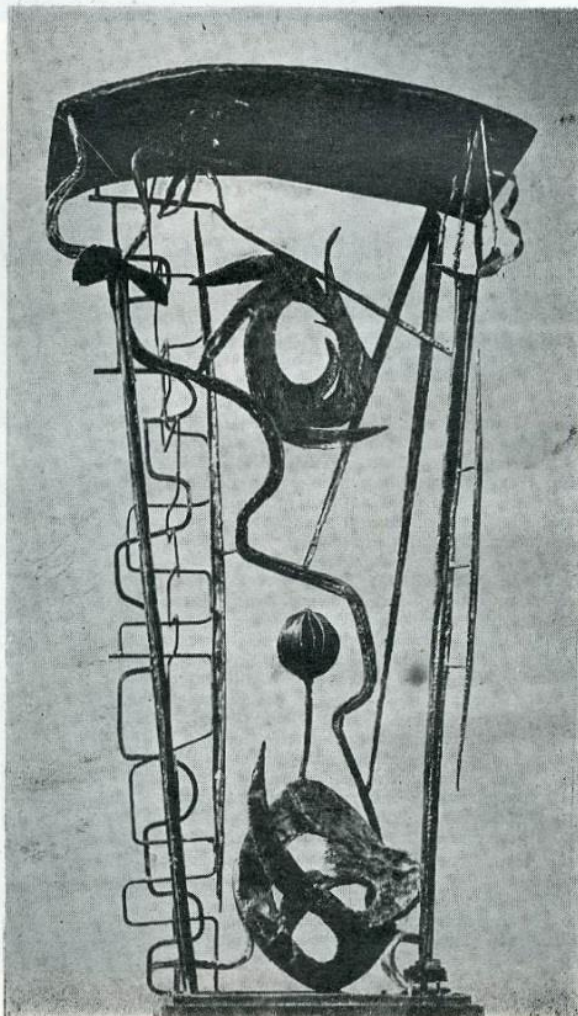
Η όλοκλήρωση της έξήγησης αυτού του ιδιαίτερου, αυτού του επαναστατικού μπορεί να πη κανείς, χαρακτήρα αυτής της αμερικανικής γλυπτικής γίνεται αν προστεθούν και τα έξής: Ο 'Αμερικανός γλύπτης έξής και ζή έγγύτερα και έντονότερα από κάθε άλλον, ως είναι αυτόνότο, αυτόν τον κάλπασμό του ανθρώπινου έπιστημονικού νού. Το κλίμα που δημιουργείται πλήττει, ως είναι φυσικό, την συγκίνησή του. Δέκτης είναι ο καλλιτέχνης — και πόσο ευαίσθητος — και δονείται. Φορεός είναι και θέλει — και πρέπει — να έκφρασθή. Πώς είναι δυνατόν αυτόν τον γήινο της ύλης πλάστη και δουλευτή να τον άφήνουν ξένο και άδιάφορο τ' άποκαλυπτικά εύρηματα και μηνύματα της έποχής του: όπως το «χώρος — χρόνος — κίνηση» ή το «ύλη ίσον ένεργεια»; Πώς είναι δυνατόν να μη κρατήσει την άναπνοή του εκπληκτος από την, διαισθητική έστω, νόηση από τη μιά μεριά της άνατροπής αυτών των «ταμπου» της φυσικής και της γεωμετρίας που έπίστευαν αυτός και τόσες πριν άπ' αυτόν γενιές και από την άλλη μεριά των έπιτευξέων που προουνίζει ο αιώνας της πυρηνικής φυσικής, ο άτομικός αιώνας που επέρχεται;

Είναι αυτόνότητα άνήμπορος ακόμα να συλλάβη και να έκφρασθή πλήρως ο 'Αμερικανός γλύπτης. Αυτός όμως είναι πιο κοντά από κάθε άλλον. Αυτός μπορεί, κι' έτσι θα γίνει, να έκφρασθή πρώτος. Η πλαστική συλλήψη, άναγωγή, κι' έκφραση του νέου φυσικού φαινομένου εκεί θα γίνει. Και για ένα πρόσθετο λόγο: ότι ο 'Αμερικανός γλύπτης μπορεί να προβάλλη στο έργο του το ζωτικό αίσθημα της άτομικής έλευθερίας από το όποιο διαπνέεται.

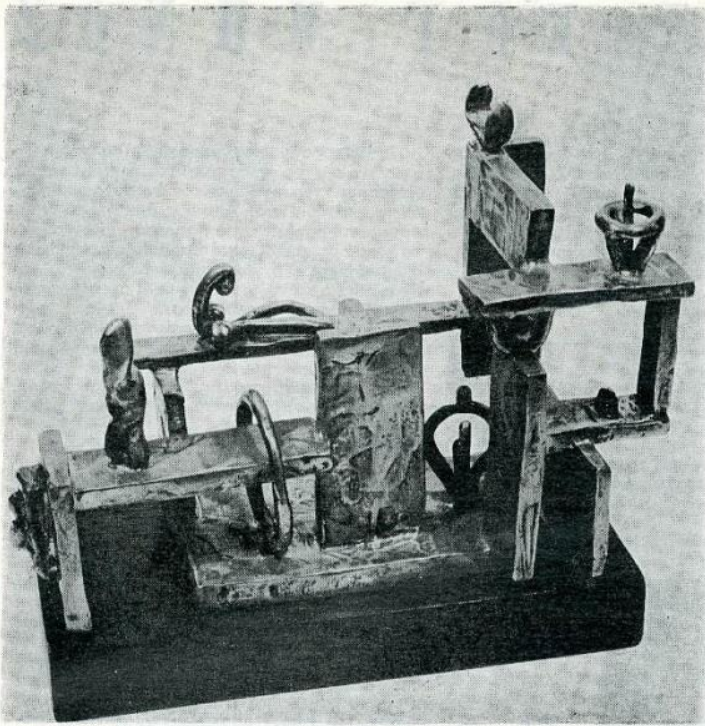
Και τέτοιο ιδεώδες έχει ξεκινήσει ήδη να ύπηρετ ή 'Αμερικανός γλύπτης. Πρώιμα, κι' αν θές συμβολικά μόνο, είναι τα πρώτα βήματα αυτού του ξεκινήματός του, ώστόσο ένισχύουν την πίστη για ό,τι παραπάνω είπώθηκε. Σήμερα τα ένήμερα και έλευθερα και άπροκατάληπτα πνεύματα της Εύρώπης μπορούν άβιαστα να συμμαχήσουν με τις παραπάνω άπόψεις.

Θυμάμαι έντονα την κατάπληξη που έννοιωσα στο Metropolitan Museum της Νέας Υόρκης άντικρύζοντας την «Ήλιο» (Variation within a Sphere No 10: The Sun) του Richard Lippold. Ποιά μήμη, όποιος μέχρι τώρα γλυπτικής παράδοσης, μπορούσε να προουνίξει το συνακόνημα μ' ένα τέτοιο «γλυπτικό» έργο; Μ' αυτό το όλόγρσο «μετώρο»: Το φυλάκισαν σε μιά αίθουσα. Αυτό όμως παρόν, όλόσωμο, μιά ταυτόχρονα χωρίς όγκο, προσγειωμένο (δεμένο από τις άκτίνες του στην όροφή, στο πάτωμα και τους γύρω του τοίχους) μιά ώστόσο λύτερο από μόνο του, «κινείται», «ένυπαρχει» στο διάστημα σε μιά, λές, άέναη πτήση προς τον κόσμο του σύμπαντος που άνήκει. Έπάρχει μιά φαινόμενη «γεωμετρία» στην κατασκευή του, μιά πίσω άπ' αυτή ζή ή «κίνηση», ή «ένεργεια», μητέρα της ύλης του. Ο Lippold, παιδί των μεγάλων στιγ-

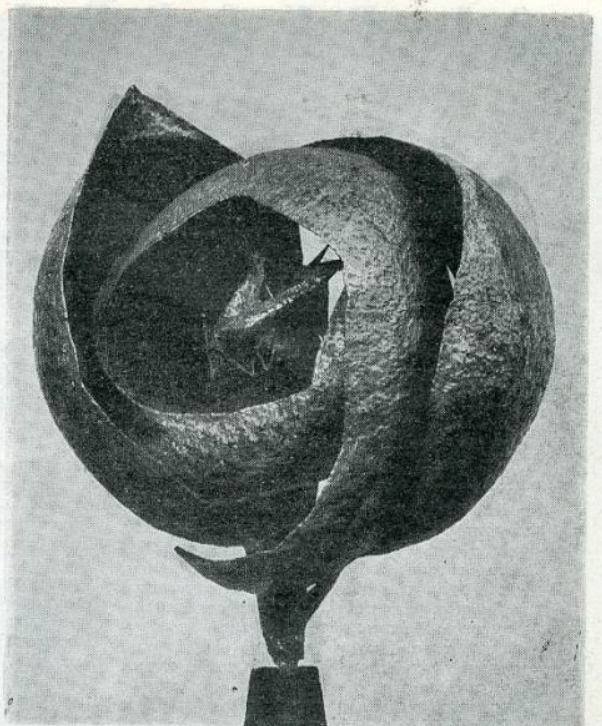
Herbert Ferber: «Ήλιακή τροχιά».

Dorothy Dehner : « Κνωσός κατοικημένη », χαλκός.

Seymour Lipton : « Θυσιαστήριον », νίκελ - άσημι σε άτσάλι.

μῶν τοῦ αἰῶνα μας, οἰστηλατημένος ἀπ' τ' ἀνήσυχο, τ' ἀχαλίνωτο ἐπι-
στημονικό κλίμα τῆς χώρας του, ἔγινε ὁ ἅγιος κλέφτης τοῦ στερεώματος.
Ὁ Προμηθεὺς τοῦ μῦθου μας κινήθηκε τὴ φωτιά, ὁ Lippold ἄρπαξε τὸν
ἴδιο τὸν ἥλιο. Ἐκεῖνος στὸν « λύρο », τοῦτος στὸν « πλάσμα ».

Καὶ δὲν ἄρπαξε τὸν ἥλιο μόνο ὁ Lippold. Ἄρπαξε καὶ τὸ « φεγγάρι ».
(« Variation within a Sphere No 7 : Full Moon », στὸ Museum of
Modern Art τῆς Ν.Υ.). Ἀσίγαστος πλαστικός τοῦ στερεώματος, κωηγηδ
μὰ καὶ σύμβολο τῆς χαραυγῆς ἐνὸς νέου πλαστικοῦ ἰδεώδους πού γ' ἀρ-
μονίζεται στίς κατακτήσεις, στὴν ὄραση, στὸ πνεῦμα μιᾶς ἐπερχόμενης
καινούριας ὀλότελα ἐποχῆς.

Μακρὰ καὶ γόνιμη καλλιτεχνική προϊστορία εἶχε ὁ Naum Gabo
πρὶν ἐγκατασταθῆ, μόλις τὸ 1946, στίς Ἠνωμένες Πολιτείες, ὤριμος ἀπὸ
τότε καλλιτέχνης μὲ πλοῦσια δρᾶση δασκάλου καὶ δημιουργοῦ. Θὰ μπο-
ροῦσε νὰ σταθῆ σ' ὅ,τι μαζὶ του ἔφερε : ἕνα « φτασμένο καλλιτεχνικό ἐγώ »
ὥστόσο ἐκεῖ ἄνοιξε τὴν ἀγκαλιά του καὶ δέχτηκε κατὰστηθα τὸν ἐπικό
ἀγέρα τῶν μεγάλων στιγμῶν τοῦ αἰῶνα μας καὶ πῆρε, μὲ τίς ἐκεῖ δημιουρ-
γίες του, τὴν θέση πρωτομαχητῆ στὴν ἡρώικη φρουρὰ τῶν Ἀμερικανῶν
γλυπτῶν - κωηγηδ τῶν νέου πλαστικοῦ ἰδεώδους.

Ἡ ἐνέργεια, σὰν προϋπάρχουσα τῆς ὕλης, ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τοῦ
γλυπτικοῦ ὁραματισμοῦ τοῦ Seymour Lipton. Τὸ ἔργο του εἶναι ἀπὴ
παρουσία μιᾶς ἐνεργειακῆς σάρκωσης. Ἡ μνήμη τῆς ἐνεργειακῆς ζωῆς τοῦ
σπέρου πού γεννᾷ ζωσες κινούμενες ρίζες, πού τρυπᾷ τὸν φλοιὸ τῆς γῆς,
τανύοντας τοὺς νεογέννητους μίσχους στὸν πατέρα ἥλιο γιὰ νὰ δεχτῆ μὲ
τὴ σειρά ἀπ' αὐτὸν τὴν θερμική προϋπόθεση τῆς προδευτικῆς βλάστησης
καὶ καρποφορίας του, αὐτὸ τὸ αἰῶνο γίνεσθαι, πού προηγήθηκε στὸ
σύγχρονο πνεῦμα ἀπὸ « τὰ πάντα ρεῖ » τοῦ Ἡράκλειτου καὶ ὁ ὁποῖος
ἀγωνάσ γιὰ τὴν πλαστικὴ ἔκφρασή του, στάθηκαν τὸ ἐπίκεντρο μιᾶς χα-
μηλότονης συζήτησης, πού εἶχα τὴ χαρὰ νὰ ἔχω μὲ τὸν Lipton καὶ πού
μοῦ ἔδωσε καὶ τὸ μέτρο τῆς ἀξίας τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ καὶ ὡς στοχαστῆ.

Ὁ χῶρος, σὰν κυριώτατο στοιχεῖο τῆς πλαστικῆς σύνθεσης, τὸ γε-
μᾶτο « φούγκα » πλάσιμο τοῦ ὕλικου ὄγκου καὶ μιᾶ γεωμετρία σύστοιχη
μὲ πολυφωνική μουσική πού τελικὰ « ἀπαίρεται » στοῦ χρόνου τὸ ἄπειρο,
χαρακτηρίζουν τὸ ἔργο τοῦ Ibram Lassaw. Ὁ ἴδιος, μὲ σεμνὸ ἐνθου-
σιασμό δέχεται μιᾶ τέτοια θεώρηση τοῦ ἔργου του, ὅταν τὸν Μάρτιο
βρεθῆκαμε στὸ ἀτελεῖ τοῦ ἀνταλλάσσοντας σκέψεις γιὰ τοὺς στόχους μας.

Ἡ ἀνάρεση τῆς στατικῆς ἀντίληψης τοῦ χῶρου πραγματοποιεῖται
μὲ μιᾶ ἰδιωτοπία πού ἐνθουσιάζει στὸ ἔργο τοῦ José de Rivera. Ὁ χῶρος
στὸν Rivera γίνεται χειροπιαστὸ « ὕλικό ». Ἔτσι καὶ αὐτὸς « ἐκτείνει
τὰ ὅρια τῆς γλυπτικῆς » (« extends the limits of sculpture »). Τὰ
ἔργα του εἶναι φόρμες ἀπὸ σφυρήλατο εἰδικὸ ἄτσάλι (stainless steel)
μὲ στυλινές ἢ ἐγχρωμες ἐπιφάνειες, σοφὰ σχεδιασμένες καὶ δουλεμένες
μὲ ἀβρότητα, ἀλλὰ καὶ ρόμμη, πού περιστρέφονται μηχανικὰ μὲ ἀργὸ
ρυθμὸ γύρω ἀπὸ ἕνα ἄξονα, χαράζοντας στὸ χῶρο ἄπειρα σχήματα.

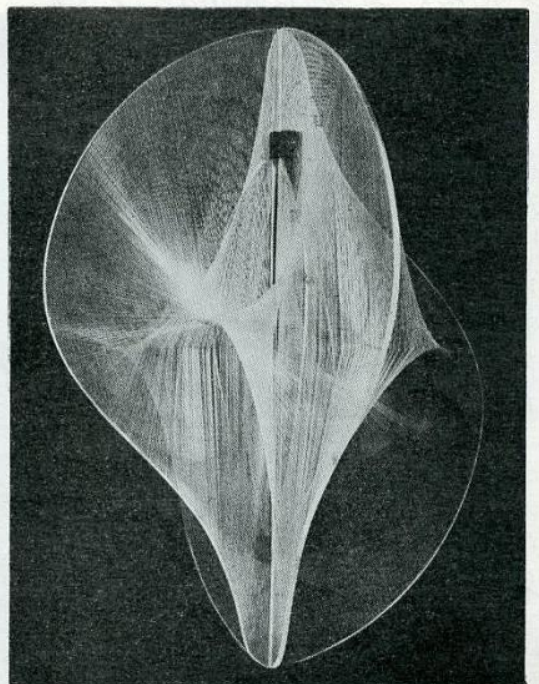
Ὁ Herbert Ferber, ὕστερα, εἶναι ἕνας ὀξύς, γεμάτος δυναμισμό
καὶ ἔνταση, πλάστης πού ἀξιοποιεῖ τὸ χῶρο, ἔτσι πού νάιναι πιὸ κοντὰ στὸ
συμπαντικό τοῦ ὁραματισμοῦ. Ἡ ἔνταση τοῦ πλάσμου του λευτερώνει, λές,
τὰ μέταλλα ἀπὸ τὸ βῆρος τους καὶ τὰ κάνει « παρουσίες » ἐνεργειακές.

Δὲν εἶναι τῆς στιγμῆς οὔτε τοῦ μᾶκρους πού μπορεῖ νὰ πάρη τὸ ἄβηρο
τοῦτο γιὰ νὰ μιλήσῃ κανεὶς εἴτε γιὰ τὸν πολὺ Theodore Roszak, αὐτὸν
τὸν ἀτίθασσο ἐπαναστάτη τῆς φόρμας, πού σαρκώνει τὸ μαχητικὸ πνεῦμα
μιᾶς πλαστικῆς ἀδιαλλαξίας, αὐτὸν τὸν συνεργάτη τοῦ μεγάλου ἀρχιτέ-
κτονα Eero Saarinen, εἴτε γιὰ τὸν δυναμικὸ David Hare ἢ γιὰ τὸν David
Smith, ἢ γιὰ τὸ καινούριο ἀστέρη, τὴν Dorothy Dehner, πού πλοῦσιζει
μὲ τὴ γυναικεῖα γόνιμη εὐαισθησία τῆς ἕνα ἔργο πού δὲν ὑπολείπεται σὲ
δυναμισμό. Κι' ἀκόμα γιὰ τὸν σεμνὸ καὶ ἐξοχο Ἀμερικανὸ γλύπτη, τὸν

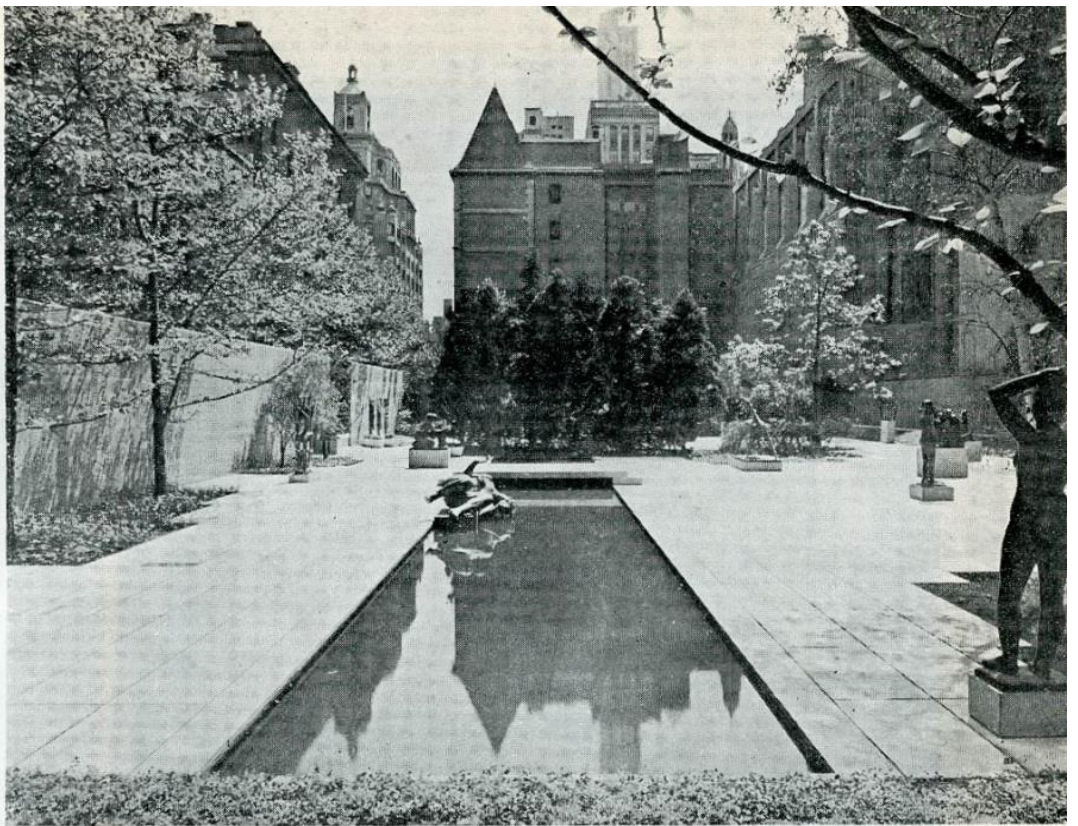
ἐλληνικῆς καταγωγῆς Μιχάλη Λεκάκη, ἢ τὸν Isamu Noguchi, τὴν Mary
Gallery εἴτε γιὰ τὰ καινούρια τάλεντα πού παρουσιάζουν μὲ στοργή στὸ
κοινὸ τὸ Whitney Museum of American Art, (πού ἀποκλειστικὴ
ἀποστολή ἔχει τὴν ἀνάδειξη τῶν Ἀμερικανῶν καλλιτεχνῶν) καὶ τὰ τόσα
ἄλλα θαυμαστὰ Ἀμερικανικὰ Μουσεῖα, εἴτε τέλος γιὰ τοὺς τόσους ἄλλους
ἀνάμεσα στοὺς ὁποῖους θυμᾶμαι ἔντονα τὸν θαυμασίο John Baxter στὸ
San Francisco, τὸν Nivola στὸ Boston, τὸν Gotto στὸ Chicago, πού
εἶναι στρατευμένοι κάτω ἀπὸ τὸ ἐνδοξο φλάμπουρο τῆς σύγχρονης ἀμε-
ρικανικῆς γλυπτικῆς, μαχητὲς ὄλοι, καθένας μὲ τὸν τρόπο του καὶ τὴν
ἀνδρειωσύνη του, τοῦ ἴδιου μεγάλου πλαστικοῦ ἰδεώδους. Τῆς στιγμῆς
εἶναι νὰ εἰπωθῆ πὼς γλυκοχαράζει ἡ ὥρα πού ἡ ἀμερικανικὴ γῆ θὰ
ἐπιστρέψῃ τὰ χρέη τῆς στὴν τέχνη στὴν γρηὰ μάνα Εὐρώπη.

ΦΡΟΣΩ ΕΥΘΥΜΙΑΔΗ - ΜΕΝΕΓΑΚΗ

Naum Gabo : « Γραμμική κατασκευή στὸ διάστημα »,
πλαστικὴ ὕλη καὶ νάιλον.

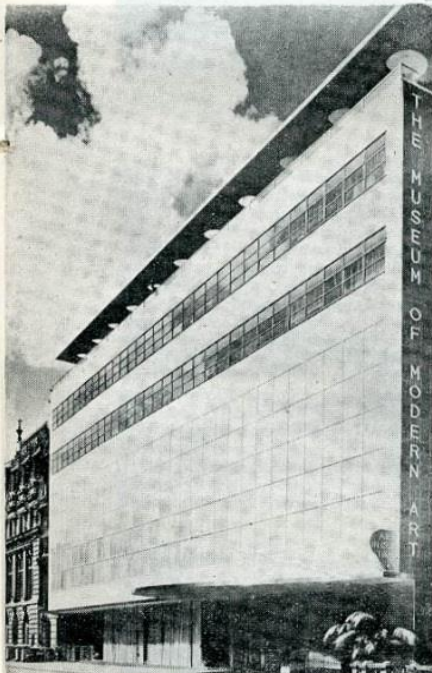

“OUR MUSEUM,”

ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΓΙΑ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΟΥΣ

Της γλυπτρίας κ. Φρόσως Εύθυμιάδη - Μενεγάκη

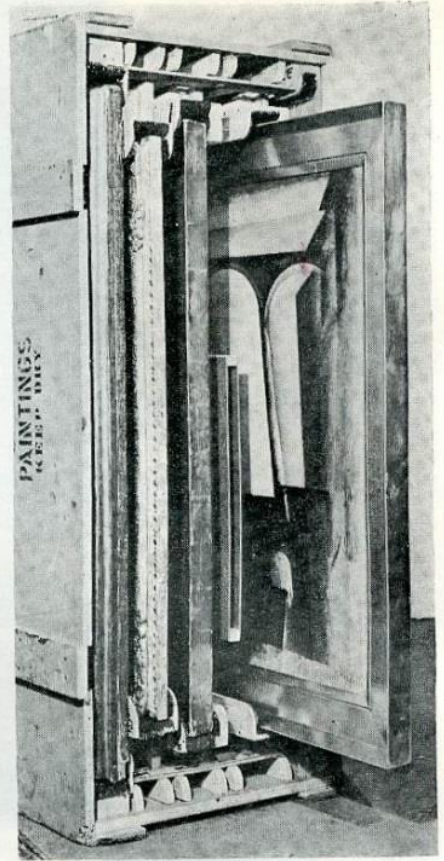

‘Επάνω: ‘Ο κήπος του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης. Κάτω: ‘Η πρόσοψις του κτιρίου, κτισμένη από άσπρο μάρμαρο, μπλέ πλακάκια και γυαλί.

▲ όσκολο έργο είναι ή κατάφαση και ή προεπουμένη αξιολόγηση. Εύκολο ή άρνηση κι' ή μεριμνορη κρίση. Τό ένα προεπουθέτει γνώση κι' αγάπη. Τό άλλο βλασταίνει στο χωράφι τής πρακατάληψης, τής προχειρότητας και τής στενοκαρδίας. “Αν με τό παραπάνω δύσκολο έργο καταπιστής, θά χαρής. Θά χαρής για πολλά πράγματα, για πολλές από τις πολιτιστικές επιτεύξεις του καιρού μας. “Ανάμεσα σ' αυτές θά σταθής, έσθ ό Εύρωπαίος, με κομάρη και περιφάνεια στο θαύμα αυτό που αποτελούν τά ‘Αμερικανικά Μουσεία. “Υπάρχει μία γρήγορη εξέγηση του θέματος : είναι ένα κράτος που πρόκυψε οικονομικά και τό θαύμα δέν είναι παρά εύκολος του πλούτου του καρπός. Είναι ένα έθνος καινούριο, νεόπλαστο, που τόρα φτιάχνει, φτιάχνει τό δικό του πολιτισμό ξεδεύοντας, άγοράζοντας, φροντίζοντας. “Η εξέγηση όμως αυτή είναι ρηχή και όπωσδήποτε πολύ άποσπασματική. “Άλλού βρισκεται ό βασιικός πυρήνας τής σωστής εξέγησης και κατανόησης αυτού του θαύματος. Βρισκεται πρώτα σε μία μικρή απλή φράση που θ' άκούσης από τό στόμα του κάθε πολιτιστικά προηγμένου βορειοαμερικανού πολίτη. Και ή φράση αυτή είναι : « Our Museum » (« τό Μουσείο μας »). Γιατί τό ‘Αμερικανικό Μουσείο είναι έν μέρει μόνον κρατική ύπόθεση. Και καμιά φορά καθόλου. “Η ιδιωτική πρωτοβουλία είναι ό κύριος παράγων. Συνήθως άτομα και ομάδες ιδιωτών τό ιδρύουν, τό συντηρούν, τό διοικούν (με τό σύστημα των « Board of Trustees » δηλ. των τιμητικών συμβουλίων που συγκροτούνται άποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο από ιδιώτες, έπιφανή μέλη τής κοινωνίας), τό φροντίζουν και πρό πάντων τό αγαπούν. Τό θεωρούν κάτι δικό τους. Σ' αυτό συγχάζουν αυτόι και τά παιδιά τους, σ' αυτό μελετούν, σπουδάζουν, τέρνονται και ζούν ακόμα. “Ο ‘Αμερικανός αυτή την έντατική και χαρούμενη βίωση του « Μουσείου του » πολλές φορές δέν θά διακόψη ούτε για νά πάη νά φάη, ούτε για ν' αναπαυθή. Θά φάη μέσα στο χαρούμενο εστιατόριο του Μουσείου του, θ' αναπαυθή στον κήπο ή στο ειδικό αναπαυτήριο του Μουσείου του. Κι' όλα αυτά μέσα σε μιάν άτμόσφαιρα πλημμυρισμένη από όμορφιά, άνεση, γούστο και πολιτισμό.

« Our Museum » στο λέει ό ‘Αμερικανός, μιλώντας μαζί σου, με σεμνότητα και περιφάνεια. Σά νά σου μιλά για τό όμορφο σπίτι του ή τό παιδί του που έχει προκόψει, που έχει επιτύχει. Θά σου πη για τό πώς γεννήθηκε τό Μουσείο του, πώς αναπτύχθηκε, πώς δούλεψαν γι' αυτό και ξόδεψαν. Θά σου πη για τά μελλοντικά « πλάνα » τους, για τους ύψηλούς πόθους τους και τά όνειρά τους, που δέν είναι όνειρα, αλλά θετικώτατοι και θαυμαστά μελετημένοι προγραμματισμοί. “Έτσι, μετά από μία τέτοια συζήτηση, θά καταλάβης άκέραια την ύπερφανη παρότρυνση που θά δής στα έντοπα πολλών Μουσείων : « This Museum receives no public support, it depends upon you » ή « By joining your Museum, you will have more enjoyment and you will give more enjoyment ». Και για νά όλοκληρώσης τή σωστή εξέγηση τής άσύγκριτης αυτής πολιτιστικής επίτευξης που αποτελούν τ' αμερικανικά Μουσεία, πρέπει νά προσθέσης και τότο : πώς τά Μουσεία στις ‘Ηνωμένες Πολιτείες δέν είναι « νεκρές » άποθήκες πολιτικών καλλιτεχνικών ή άλλων θησαυρών. Είναι ιδρύματα - οργανισμοί γεμάτοι ζωή, σφρίγος και άνεξάντλητη δραστηριότητα. “Η πλούσια συγκέντρωση, ή θαυμαστά φροντισμένη έκθεση κι επίδειξη των θησαυρών τους κάθε άλλο παρά έξαντλούν τό σκοπό τής ύπάρξεώς

Άριστερά: Τό τμήμα του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης όπου γίνεται η φέλιξι των εκθεμάτων. Δεξιά: Τύπος συσκευασίας για τὰ έργα ποὺ ἀποστέλλονται πρὸς ἔκθεσιν ἐκτὸς τοῦ Μουσείου.

τους και τὴ δραστηριότητά τους. Μπορεῖ μάλιστα κανεὶς νὰ πῆ ὅτι ἀπὸ κεῖ και πέρα ἀρχίζει. Καὶ ἐκδηλώνεται: μὲ διαλέξεις γιὰ εὐρὴ ἢ εἰδικευμένο κοινὸ, μὲ συναντήσεις, μὲ σεμινάρια εἰδικῶν σπουδῶν, μὲ ἐκδόσεις πάσης μορφῆς, μὲ εἰδικὰ προγράμματα γιὰ παιδιὰ, μὲ δανεισμοὺς ἔργων τέχνης, μὲ εἰδικὲς ἐκθέσεις, μὲ προβολὲς ταινιῶν, μὲ βιβλιοθήκες, μὲ δισκοθήκες, μὲ « slides » και film library. Καὶ μ' ἑλα αὐτὰ δὲν ἔχεις τὴν εἰκόνα τῆς δραστηριότητος τοῦ κλασσικῆ ἀμερικανικοῦ Μουσείου, ἀν δὲν προσθέσῃς και τοῦτα: πὼς εἶτε φροντίζει γιὰ τὴν πιὸ ἀπέμερη ἀμερικανικὴ ἐπαρχία, ὀργανώνοντας περιοδεύουσες ἐκθέσεις κα' ἄλλες μορφωτικὲς ἐκδηλώσεις, εἶτε φροντίζει γιὰ τὴν ἐνίσχυση και προαγωγή τῶν νέων Ἀμερικανῶν καλλιτεχνῶν, εἶτε παραστέχει στὴν ἐκπαίδευση (σχεδὸν ἑλα τὰ Μουσεία ἔχουν ἑνα Education Department ποὺ βασικὸ σκοπὸ ἔχει τὴν μορφωτικὴ, ἰδιαίτερα στὰ θέματα τῆς τέχνης, ἐνημέρωση τοῦ κοινού), εἶτε ἀκόμα παραστέχει στὴν ἐθνικὴ βιοτεχνία και τὴν ἐθνικὴ βιομηχανία. Καὶ οἱ μεγάλοι αὐτοὶ στόχοι δὲν τὸ ἐμποδίζουν νὰ φροντίζῃ παράλληλα, μὲ ἀλύγιστη δραστηριότητα, γιὰ τὴν « αὐτοσυντήρησή του ».

Μιά ἀγνή τεμνηρῶση αὐτῶν τῶν γενικῶν ἐντυπώσεων και σκέψεων ὅα προσπαθῶ νὰ κάνω παρακάτω σκιαγραφώντας μερικά ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ Μουσεία ποὺ γάρχημα τέσσερις περίπου μῆνες στὸ Νέο Κόσμο.

Πάνω ἀπὸ ἑνα ἑκατομμύριο ἔργα τέχνης ποὺ καλύπτουν πολιτισμοὺς πέντε χιλιετηρῶν ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο (μόνο ἢ εἰδικὴ συλλογὴ του ἀπὸ μουσικὰ ὄργανα ἀριθμῶν 4.000 κομμάτια), ἑνα τεράστιο κτιριακὸ συγκρότημα (μόνο τὸ 1954 δημιουργήθηκαν 95 καινούριες αἴθουσες, ἑνα μοντέρνο Auditorium και ἑνα ἐστιατόριο γιὰ 300 ἄτομα — αὐτὰ ἔγιναν μὲ τὴν οικονομικὴ συμπαράσταση τοῦ City of New York), μιά βιβλιοθήκη ἀπὸ 140.000 τόμους και μιά κολοσσιαία και κκαταπληθυσσα ὀργανῶση, ἀποτελοῦν τὸ Metropolitan Museum τῆς Νέας Υόρκης ποὺ εἶναι ἑνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα Μουσεία τοῦ κόσμου. Κι' ὅμως αὐτὸ τὸ Μουσεῖο — θαύμα δὲν εἶναι κατὰ βάση παρά δημιουργήμα τοῦ ἔρωτα γιὰ τὴν τέχνη και τὴ μόρφωση και τῆς ἀπίθμενης γενναιοδωρίας ὀρεισμένων ἀτόμων, ὅπως τῆς οικογενείας τῶν Hanemayer (ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Greco, Rembrandt, Goya, Veronese, ἀσιατικὴ τέχνη κλπ. δώρισε στὸ Μουσεῖο τὴν καταπληκτικὴ ἐκείνη συλλογὴ τῶν impressionistes, τόσο σπουδαία και τόσο πλούσια ποὺ ἔσπερνά και αὐτὲς τῶν γαλλικῶν Μουσείων ἀκόμα), ὅπως τῆς Catherine Lovilland Wolfe, τοῦ Erwin Davis, τοῦ Henry Marguard, τοῦ Pierpont Morgan, αὐτοῦ τοῦ κορυφαίου σ' ὅλο τὸν κόσμο συλλέκτη και σειρὰς ἄλλων Ἀμερικανῶν πολιτῶν. Καὶ δὲν εἶναι μόνο δημιουργήμα κατὰ βάση τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας τοῦ Metropolitan Museum. Καὶ γιὰ τὴν δραστηριότητά του ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἀντλεῖ σημαντικώτατους πόρους. Τὸ 1956 ἀριθμοῦσε 12.500 μέλη! 12.500 ἄτομα ποὺ τὸ ἀποκαλοῦν « Our Museum » και πληρώνουν γι' αὐτὸ κα' ἑνδιαφέρονται γι' αὐτὸ, ποὺ παίρνουν μέρος στὶς πολυποίκιλες μορφωτικὲς ἐκδηλώσεις του, ποὺ τὸ ἀγαποῦν και ποὺ τὸ φροντίζουν!

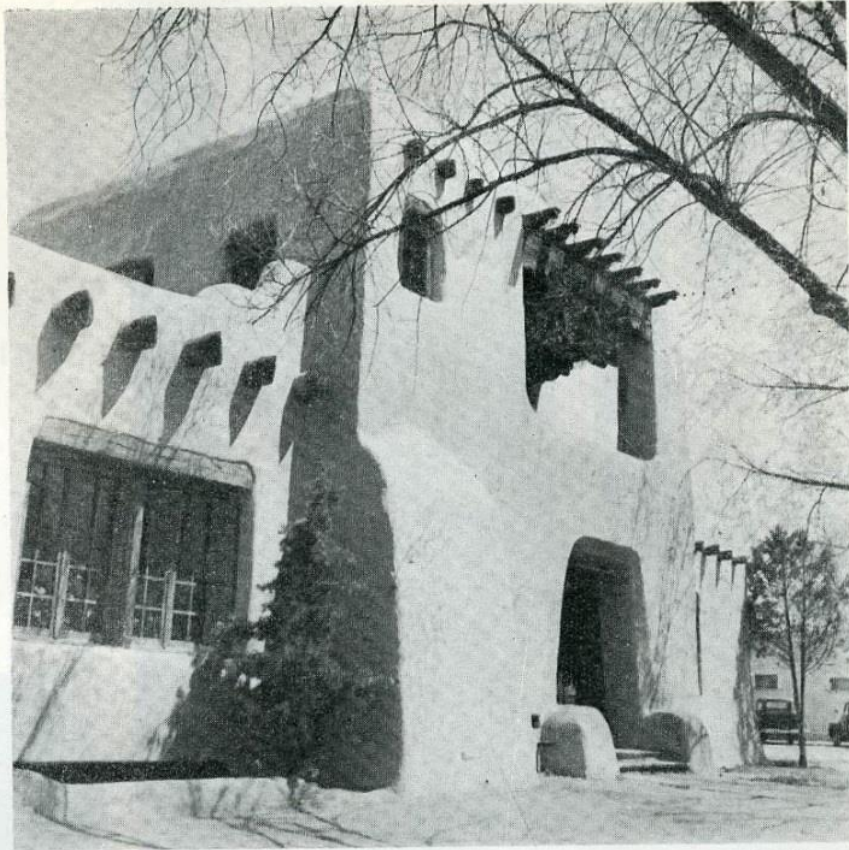
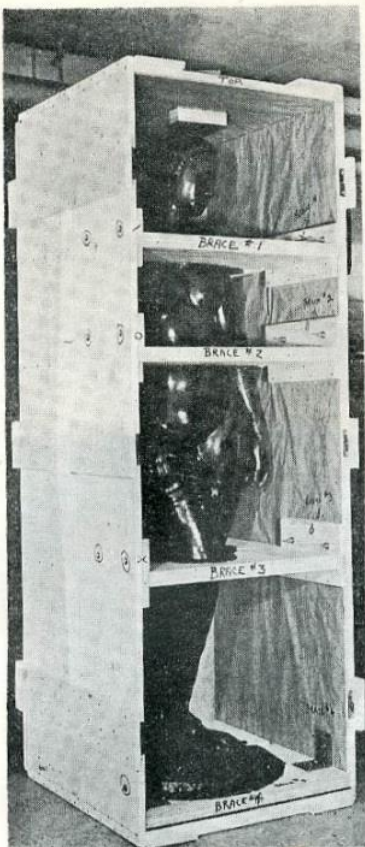
Λογίστες κοντὰ σ' αὐτὰ και τοῦτο ἀκόμα: πὼς οἱ παραπάνω φιλότεχνοι δημιουργῶσαν « παράδοση » στὴν ἀμερικανικὴ κοινωνία. Ἐκάναν τὸν Ἀμερικανὸ πολίτη νὰ « κἀν συνείδηση » πὼς εἶναι τιμὴ και πνευματικὴ δόξα νὰ γίνῃ μικρὸς ἢ μεγάλος « collector » ἔργων τέχνης και μιά

μέρα αὐτὸς ἢ οἱ ἀπόγονοί του νὰ δωρίσουν και νὰ πλουτίσουν τὸ « Μουσεῖο τους » μὲ τὴν ὅποια συλλογὴ τους. Καὶ ἢ « κοινωνικὴ αὐτὴ συνείδηση » ἔγινε, κατ' ἀναπόφευκτη ἀκολουθία, και « κρατικὴ συνείδηση ». Κι' ἤρθε τὸ ἀμερικανικὸ κράτος μὲ φ ο ρ ο λ ο γ ι κ ῆ ἀ π α λ λ α γ ῆ ς και μ' ἄλλα εὐεργετικὰ νομοθετήματα νὰ συντηρήσῃ και νὰ τυνώσει αὐτὴν τὴν τάση γι' ἀποθησαύριση ἔργων τέχνης, ἀντικρύζοντας τὴν σὰ συμβολὴ στὴν ἐθνικὴ ἀνάπτυξη και τὴν πολιτιστικὴ ἀνέλιξη τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ. Ἡ ἱστορία τοῦ Metropolitan Museum, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη, δὲν εἶναι παρά ἢ ἱστορία τῶν περισσοτέρων Μουσείων τῆς βορειοαμερικανικῆς Συμπολιτείας.

Τὸν ἔρωτα τῶν δημιουργῶν του, τὴν ἀγάπῃ και συμπαράστασή του μελῶν του και τὴν γενικότερη μορφωτικὴ γιὰ τὸ ἔθνος του ἀποστολὴ του δὲν πρόδωσε ποτὲ τὸ Metropolitan. Δὲν ἀναγκάστηκε ποτὲ στὶς δάφνες τῶν ἀποκτηθέντων καλλιτεχνικῶν ἠθασαυρῶν του, ποὺ προκαλοῦν ἀληθινὸ ἔνιγγο. Ζῆ και δρᾷ μ' ἔνταση και ρυθμὸ τέτοιου ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ἰδιωτικία τοῦ κλασσικῆ ἀμερικανικοῦ Μουσείου. Ἐνα παράδειγμα: σ' ἑνα μῆνα, τὸν περασμένο Μάρτιο, σημείωσα 26 διαλέξεις ἀπὸ ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονες, μὲ προβολὲς κλπ. και μ' ἐλευθέρῃ γιὰ τὸ κοινὸ εἶσοδο. Αὐτὸ, παράλληλα μὲ ἄλλες ἐκδηλώσεις, συναυλίες ἀπὸ παγκόσμιες φήμιες σολίστ παλὰ μυσικῆ, λαϊκὴ μουσικὴ, θεάματα, καλλιτεχνικὰ ἀπογεύματα γιὰ παιδιὰ, ἐκτακτὲς ἐκθέσεις κλπ. κλπ.

Ἐν τὸ Metropolitan σοῦ ἐμπνέει τελικὰ κατὰπληξῆ και ὀθωμισμῶ, ἀναγνώριση και σεβασμῶ, τὸ Museum of Modern Art τῆς Νέας Υόρκης κάνει νὰ φτερουγίσῃ ἢ καρδιά σου ἀπὸ ἐνθουσιασμῶ. Κι' ἂν εἰσαι καλλιτέχνης τοῦ καιροῦ σου, σὲ κάνει νὰ μεθύσῃς ἀπὸ κέφι δημιουργίας. Εἶναι ἑνα Μουσεῖο γεμάτο νεῖατα, τολμηρὲς ἰδέες και πρωτοπόρα δράση. Ὅριζον πὼς σκοπὸς του εἶναι νὰ παρουσιάσῃ τις νεότερες, τις τολμηρότερες μὰ και πιὸ ολοκληρωμένες ἐπιτελεῖς στὴ Ἱστογραφικὴ, στὴ γλυπτικὴ, στὴ χαρακτικὴ, στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, στὸ industrial design κα' ἀκόμα στὴ φωτογραφία και στὸν κινηματογράφο, πασιλῶντας σὺνάμα νὰ τυνίσῃ τὸ φαινόμενον τῆς σύγχρονης τέχνης, ὅχι σὸν ἀνεξάρτητο φαινόμενον τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ σὸν μῆ « στιγμῆ » ἀπὸ τὴν συνεχή κα' ἀδιάσπαστη ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης. Κι' αὐτὸ μὲ τὴν παράλληλη διακρήρη πὼς βασικὴ του θέση εἶναι ἢ πιστὴ στὴν « ἐλευθερία στὴν τέχνη ». Μὰ ὅπως κα' ἂν ὀρίσουν τὸν σκοπὸ του, ὅπως και νὰ περιγράφουν τὴν παρουσία και ἀποστολή του, πάλι ἀδύναμη εἰκόνα θὰ δώσουν αὐτῆς τῆς φλεγόμενης και πολυπύερης δραστηριότητάς του στὸν τομέα τῆς σύγχρονης τέχνης. Πρῶτα — πρῶτα σ' ἐντυπωσιάζει τὸ μοντέρνο κτιριὸ του, ἔργο τοῦ ἀρχιτέκτονα Philip Goodwin, μὲ τὴν εἰδωλλιακὴ πρόετασή του, τὸν περίφημο δηλαδὴ κῆπο του, ὅπου μέσα σ' ἑνα θεσπέσιο και εἰδικὰ μελετημένο περιβάλλον δέντρων, φυτῶν και νερῶν (σχεδιασμένο ἀπὸ τὸν Philip Johnson), ἐκθέτουν κατὰ τὸν πιὸ τέλει τρόπο πολλὰ ἀπὸ τὰ γλυπτὰ τοῦ Μουσείου. Ἐσωτερικὰ τὸ κτιριὸ εἶναι μέχρι τὴν τελευταία λεπτομέρειά του σχεδιασμένο, δομημένο και ὀπυσιμένο (φοισμῶς, σκευὴ και διάκοσμος) σύμφωνα μὲ τις τελευταίες και τελευταίως κατακτητικὲς τῆς « μουσειολογίας », ἐστὶ πὸν νὰ μπορῇ ἀνετα και ἀρμονικὰ νὰ ἐπιτελῇ τὸν προορισμὸ του σὸν μουσεῖο « μοντέρνας τέχνης ». Οἱ αἰθουσὲς του εἶναι σὲ διαρκὴ κίνηση κα' ἀνανέωση. Τὸ τεράστιο ἀποθησαύρισμα τῶν πιὸ ἀντιπροσωπευτικῶν εἰκαστικῶν ἀριστοτεχνιῶν

Άριστερά: Γλυπτικό Έργο του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης έτοιμο για αποστολή. Δεξιά: Το Μουσείο του Νέου Μεξικού.

του τέλους του 19ου αιώνα και του καιρού μας εκτίθεται σ' αλληλοδιάδοχα κύματα, κυκλοφορεί, ανανεώνεται, πλουτίζεται. Ατέλειωτες διαλέξεις και όμιλίες μέσα στις αίθουσές του, μ' άμση των έργων « έπιπτεία », κατατοπισμών το κοινό στα σύγχρονα καλλιτεχνικά ρεύματα. Έχει τη μεγαλύτερη συλλογή του έθνους σε βιβλία, περιοδικά, φωτογραφίες και κάθε λογής πληροφοριακό έντυπο, που αναφέρεται στη σύγχρονη — εικαστική — τέχνη, μ' και στην κινηματογράφο, το θέατρο και τον χορό ακόμα. Είκοσι πέντε καινούριες έκθεσεις σ' ένα χρόνο μέσα στις αίθουσές του.

Δέκα είναι τα τμήματα του Μουσείου, με την πιο εύφραταστη αποστολή του το καθένα, όπως : Το Circulating Exhibitions Department, που οργανώνει περιοδικές έκθεσεις στην Αμερικανική Συμπλιτεία και στο εξωτερικό. Η δράση του τμήματος αυτού και η ακτινοβολία του έκανε δημοφιλή την μοντέρνα τέχνη στις Ηνωμένες Πολιτείες και βοήθησε — με πλήρη συμπαράστασή του — να φωτισθούν άπειρα μικρά και μεγάλα επαρχιακά Μουσεία, όπως το περίφημο Boston Institute of Contemporary Art κ.κ. Το Department of Architecture and Design που αποστολή του είναι η συμπαράσταση και προώθηση της αληθινά καταπληκτικής σημερινής αμερικανικής αρχιτεκτονικής. Αυτό παρουσιάζει και φώτισε το έργο του Mies van der Rohe, Ol Gropius, Le Corbusier, Frank Lloyd Wright και τελευταία ο Saarinen κ' όλοι οι άρχοντες της σύγχρονης αρχιτεκτονικής, δείχνοντάς την στοργική και φροντισμένη παρουσίασή του έργου τους από το τμήμα αυτό. Έγτερα το Department of Education που κοντά σ' άλλα έχει δημιουργήσει το People's Art Center όπου ενήλικες και παιδιά — χωρισμένα σε cours κατά ηλικία — έρχονται σε καθοδηγημένη επαφή με διάφορους κλάδους της τέχνης. Έγτερα η Film Library του Μουσείου, που εκτός από τις καθημερινές προβολές ταινιών — τις πιο ενδιαφέρουσες — από την άρχη της δημιουργίας της κινηματογραφικής τέχνης (κ' έχει την πιο άρτια συλλογή όλου του κόσμου), έχει παράλληλα αποστολή ν' αγοράζει τα παλιά nitrate celluloid films που δέν άντέχουν στη φθορά του καιρού και να τα μετατρέπη σε acetate films ή να τα συντηρή σε ειδικούς θαλάμους. Κατόπιν το Art Lending and Buying Service, δείχνει το τί κάνει το Μουσείο αυτό για την ενίσχυση των σύγχρονων Αμερικανών καλλιτεχνών. Το τμήμα αυτό ιδρύθηκε το 1951 και συνεργάζεται με 60 Galleries της Νέας Υόρκης. Διαλέγει και παίρνει έργα σύγχρονων καλλιτεχνών. Αυτά τα έργα « νοικιάζονται » στα μέλη του Μουσείου για δύο - τρεις μήνες με « νοίκι » από 5 έως 50 δολάρια (ανάλογα με την τιμή πωλήσεως των έργων). Ο ενδιαφερόμενος το νοικιάζει, το παίρνει σπίτι του κ' άν το άγαπήσει, το αγοράζει. Συμψήφίζεται τότε στην τιμή αγοράς το νοίκι που πλήρωσε. Το συνήθεστορο είναι πως τότε στην τιμή αγοράς το νοίκι που πλήρωσε. Έτσι δημιουργήθηκε ένας τεράστιος πύρος για τους καλλιτέχνες (τα πρώτα πέντε χρόνια μόνο πωλήθηκαν έργα αξίας 75.000 δολάρια), μ' εξαίρεση του κοινού με το έργο τέχνης, μ' δυνατότητα μελέτης και ενημέρωσης του κοινού στη σύγχρονη τέχνη της πατρίδας του.

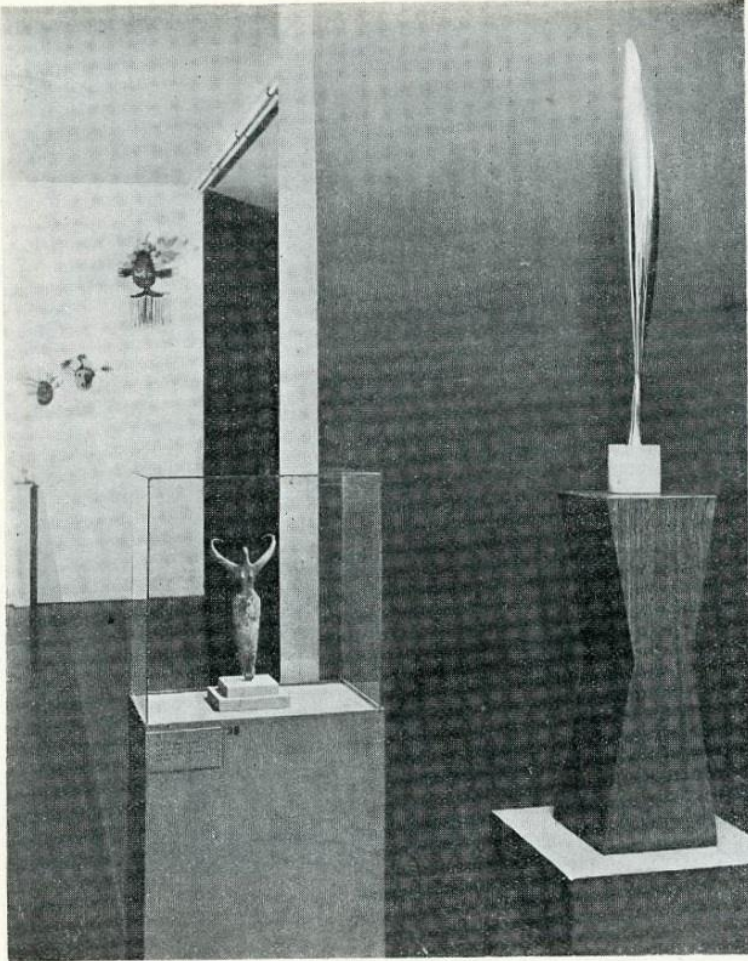
Μ' άν έπεται ο χώρος του άρθρου τούτου να επεκταθώ και στις υπόλοιπα τμήματα. Τούτο όμως πρέπει να προστεθώ : πως από το 1934 που το Museum of Modern Art όργάνωσε και παρουσίασε την περίφημη και επαναστατική έκθεση « Machine Arts » στην οποία το κατάπληκτο κοινό είδε το παρουσιασμένα ειδών καθημερινής χρήσεως, βιομηχανικών προϊόντων και εξαρτημάτων μηχανών ακόμα, σχεδιασμένων έτσι που

τα σχήματά τους βγαλμένα από την « function » του αντικειμένου είχαν αναχθί σε αληθινή καλλιτεχνική δημιουργία. Από την εποχή εκείνη, δέν σταμάτησε την φλογερή προσπάθειά του για την συμβολή του καλλιτεχνικού στοιχείου στη βιοτεχνία και βιομηχανία. Από το 1950 εφαρμόζει το « Good Design Project » με συνεργασία του καταπληκτικού « Merchandise Mart » του Chicago. Δηλαδή δύο φορές το χρόνο, μ' επιτροπή διαλέγει έπιπλα, σκεύη, υφαντά, φωτιστικά σώματα, εργαλεία, εξαρτήματα κλπ. που έχουν σχεδιασθί με καλλιτεχνικό γούστο και τα παρουσιάζει με διάκριση και τιμή στο περίφημο « Mart » βραβεύοντας και ένισχύοντας την προσπάθειά για την καλύτερη εθνική βιοτεχνική και βιομηχανική παραγωγή και ανοίγοντας έτσι άτεμνη περιοχή συνεργασίας της « mass production » με τον καλλιτέχνη.

Κλασικά αμερικανική είναι η ιστορία της δημιουργίας και του Museum of Modern Art. Έδω και 28 χρόνια, τρεις γυναίκες, ή Miss Lillie Bliss, ή Mrs. J. D. Rockefeller και ή Mrs. Cornelius Sullivan, άπλά και ήρεμα, σ' άν επρόκειτο να οργανώσουν μ' α κοινή φιλοφρονητική γιορτή, πήραν την άπόφαση να φτιάξουν... ένα Μουσείο μοντέρνας τέχνης για τη μεγάλη τους χώρα ! Έγτερα μ' ένθουσιασμο και τόλημη ρίχτηκαν στη δουλειά, ανοίγοντας παράλληλα, γενναίαδωρα το πουργί τους. Η Miss Bliss δώρισε τη συλλογή της από διάσημους σύγχρονους maitres, που άπέτέλεσε το « nucleus » της άργότερα τεράστιας συλλογής του Μουσείου. Η κ. Rockefeller στάθηκε άφοσιωμένος και καθημερινός δουλετής και χρηματοδότησε μέχρι το θάνατό της (1948) άστέλευτα. Έδω σημειώνω πως και τα παιδιά της χάρισαν, στη μνήμη της, στο Μουσείο τον περιφημο κήπο του (σχεδιασμένο από τον διάσημο αρχιτέκτονα Ph. Johnson). Αυτές οι τρεις θαυμαστές γυναίκες έξ άρχης μύησαν κ' άλλους στην προσπάθειά τους. Και πρώτα - πρώτα τον πολυκατομμυριούχο, μεγάλο « art patron », Conger Goodyear από το Buffalo, που κυβέρνησε, με δημιουργική πνοή και κέρφι, τα δέκα πρώτα δύσκολα χρόνια το Μουσείο. Μαζί μ' αυτόν και τον νεαρό τότε (27 χρονών) καλλιτεχνικό διευθυντή, από τότε μέχρι σήμερα, του Μουσείου Alfred Barr, παγκόσμια πιά αθλητία στα ζητήματα της μοντέρνας τέχνης. Έγτερα μύησαν κ' άλλους. Άστραφτερά όνόματα της αμερικανικής δυναστείας των μαικνών της τέχνης βοήθησαν ύλικά και με κάθε τρόπο για να στερεωθί και να γιγαντωθί το Museum of Modern Art της Νέας Υόρκης στο μεγαλειώδες σημερινό του σημείο : Olga Simon Guggenheim (που στον άλτρουισμό, στη γενναιωδρία της και το καλό της γούστο όφειλει το Μουσείο τόσα ύπέροχα άριστουργήματα, που κάνουν τη συλλογή αυτή μοντέρνας τέχνης την μεγαλύτερη του κόσμου), Nelson Rockefeller, J. H. Whitney, W. A. M. Burden είναι λίγα από τα όνόματα που συνεργάτησα. Και βοήθησαν το « Μουσείο του » χωρίς φειδώ. Και το βοηθού άκόμα. Και δουλεύουν γι' αυτό, όντας και μέλη της δικέκησης του (του Board of Trustees του Μουσείου).

Άλλο έξοχο παράδειγμα είναι οι άδελφοί Rockefeller που έδω και λίγα χρόνια, από το 1953, διαθέτουν ένα κοινόλι 125.000 δολάρια το χρόνο για το πρόγραμμα « ανταλλαχίς έκθεσεων » με ξένες χώρες. Χάρη σ' αυτή τη δωρεά το Μουσείο είναι σε θέση να πετυχαίνει την προβολή της σύγχρονης αμερικανικής τέχνης στο έξωτερικό και να ύπηρετή όλομια το άξιομια, πως ή τέχνη είναι ένας επιβλητικός παράγοντας για την πολιτιστική

Άριστερά: 'Από μια έκθεση του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης. Διακρίνονται ένα έργο του Brancusi, ένα γλυπτό της προϊστορικής Αιγύπτου και στο βάθος έργα 'Ινδιάνικης τέχνης. Δεξιά: 'Ο κ. Alfred H. Barr, διευθυντής των συλλογών του Μουσείου, εμπρός από μια ναντ-μωρτ του Picasso. 'Η γραβίρα που φορά είναι σχεδιασμένη από τον Picasso, με την ευκαιρία της εκθέσεώς του στο Μουσείο

επαφή των λαών της γης και για την διεθνή συνεννόηση. Κοντά στους ονομαστούς αυτούς μεγάλους δωρητές παραστέκει για την προκοπή και συντήρηση του Μουσείου το μέγα πλήθος των φίλων του. Πάνω από 25.000 μέλη αριθμούσε το 1956. Καθένας τους, κάθε χρόνο, διαθέτει γι' αυτό λίγα δολάρια και πολύ αγάπη. 'Ωστόσο το πλήθος αυτό αποτελεί μια τεράστια δύναμη. 'Ηθική και υλική. 'Έτσι το Μουσείο αυτό μπορεί να διακηρύττει πως ποτέ δεν δέχτηκε την κρατική ή δημοτική υλική βοήθεια.

Κάτω από τις ίδιες άρχες υπάρχουν και συντηρούνται και δρούν τα περισσότερα Μουσεία των Η.Π.Α. Θα θυμηθώ λίγα από τα πιο σημαντικά που είδα και χάρηκα όπως: Το Brooklyn Museum, αφιερωμένο στην τέχνη και παράλληλα στην ιστορία των πολιτισμών διαφόρων λαών, με το θαυμαστό Art School και το περίφημο Brooklyn Children's Museum, που είναι το πρώτο και μεγαλύτερο Μουσείο του κόσμου, για παιδιά. Σ' αυτό εκθέματα, τρόπος παρουσιάσής των, οργάνωση και δράση, τ'ά πάντα, απευθύνονται στο παιδί. Το Brooklyn Children's Museum θέλει να οδηγήσει το παιδί πέρα από τα όρια της σχολικής μόρφωσης, σε πιο ανεπτυγμένες γνώσεις, δίνοντάς του έτσι την παρόρμηση για εκλογή και του όριστικού μορφωτικού και επαγγελματικού προσανατολισμού του. Κι' αυτό, το Brooklyn Museum είναι δημιουργήμα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Μια έπιτροπή από πολλούς πέτυχε το 1889 ν' αποκτήσει το οικόπεδο, μάζεψε 200.000 δολάρια, δημιούργησε τον πυρήνα του μουσειακού αυτού συγκροτήματος και στο ίδιο πνεύμα δουλεύοντας οι νεότεροι πολίτες, τ'ά παιδιά αυτών των πρώτων, τ'ό γιγάντωσαν και τ'ό συντηρούν σε θαυμαστό επίπεδο.

'Υστερα τ'ό γνωστό Guggenheim Museum συγχρόνου άφηρημένης τέχνης που ιδρύθηκε από τον Solomon Guggenheim και συντηρείται από την Solomon Guggenheim Foundation. (Αυτό τον καιρό ένα μοντέρνο κτίριο χτίζεται για τ'ό μουσείο αυτό στην όη λεωφόρο και σε σχέδια τ'ού μεγάλου αρχιτέκτονα Frank Lloyd Wright) 'Ακόμα πρέπει να πω για τ'ό θαυμαστό Whitney Museum of American Art, έργο τ'ης πρωτοβουλίας και γενναιοδωρίας τ'ης κ. Gertrude Vauderbilt Whitney που αποκλειστικός του σκοπός είναι ή παρουσίαση έργων τ'ων 'Αμερικανών και μόνο καλλιτεχνών. 'Ως έπίσης για τ'ή μοναδική Frick Collection, που ιδρύθηκε από τ'όν H. C. Frick. 'Έκει, μέσα σε μια άτμόσφαιρα «άρχοντικού», κάτω από τ'ους ήχους ένος orgue που δίνει σε διαστήματα παλιά μουσική σε χαμηλούς τόνους, χαίρεσαι άριστουργήματα τέχνης από τ'ό 14ο μέχρι τ'όν 19ο αιώνα.

Πρόσθεσε σ' αυτά τ'α Μουσεία τ'ό Riverside Museum που ιδρύθηκε από τ'ό ζεύγος Louis L. Horch και τ'ό συντηρεί ή ιδιωτική πάντοτε πρωτοβουλία. 'Ακόμα και τ'ό πολύ ενδιαφέρον Museum of the American Indian (Heye Foundation) αφιερωμένο αποκλειστικά στους πολιτισμούς τ'ων αυτόχθόνων λαών τ'ου δυτικού 'Ημισφαιρίου. Κατ'έλος τ'ό καινούριο απόκτημα, τ'ό Museum of Primitive Art που έχει τ'ήν πιο αώστηρά διαλεγμένη

και με μοναδικό τρόπο παρουσιασμένη συλλογή έργων πρωτογόνων εποχών. Αυτά στη Νέα Υόρκη που μαζί με τ'ό πασίγνωστο και καταπληκτικό American Museum of Natural History άριθμεί 31 κούρια Μουσεία.

Στην Washington πάλι είναι ή περίφημη National Gallery of Art (Mellon Gallery), δωρεά αξίας εκατό εκατομμυρίων δολλαρίων — σε χρήματα, κτίρια και έργα τέχνης — τ'ού ιδιώτη Andrew Mellon προς τ'ό άμερικανικό έθνος. Το παράδειμά του μιμήθηκαν ό Samuel Kress, ό J. Widener, ό Gulbenkian, ό Chester Dale, ό Rosenwald και άλλοι, πράγμα που έκανε τ'ή συλλογή τ'ου Μουσείου αυτού άληθινά μυθική σε πλούτο άριστουργημάτων τ'ης παγκόσμιας ζωγραφικής και γλυπτικής. 'Ακόμα είναι, δημιουργήματα πάντοτε τ'ης ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ή Phillips Collection, πλουσιώτατη σε έργα impressionistes και συγχρόνων, ή Freer Gallery, μοναδική συλλογή άσιατικής τέχνης που ύπάγεται στο συγκρότημα τ'ης Smithsonian Institution και τόσα άλλα.

Στη Βοστώνη τ'ό πασίγνωστο σε πλούτο και δράση Boston Museum of Fine Arts που δίκαια περφηανέεται κι' αυτό πός δεν έχει κανένος είδους «public support» και συντηρείται από τ'ά μέλη του και μόνο. 'Υστερα τ'ό Institute of Contemporary Art (γέννημα όπως είπαμε τ'ου Museum of Modern Art τ'ης Νέας Υόρκης και που δουλεύει στα ίδια μ'αυτό άγνάρια). Το Children's Museum και εκτός από άλλα τ'ό Isabella Stewart Gardner Museum, ένα συρνητικό Μουσείο, που μια γυναίκα μόνη τ'σφτιαξε μέσα στην έπαυλή τ'ης, τ'ό πλούτισε, τ'ό φρόντισε και έτοιμο τ'ό χάρισε κι' αυτή στο έθνος τ'ης. Κοντά στο Boston, στο Cambridge όπου τ'ό Harvard University, σειρά από λαμπρά Μουσεία, μεσ' τ'ήν περιοχή του, ανάμεσα στα όποια τ'ό σημαντικό William Hayes Fogg Art Museum.

Στο Chicago πάλι, είναι τ'ό ολοζώντανο Art Institute που είναι μουσείο - σχολή, άληθινό όργανο πρωτοπορίας για τ'ή μοντέρνα τέχνη. 'Έκει είχα τ'ήν τύχη να δω τόσα καλά παρουσιασμένη έκθεση εφαρμοσμένης μοντέρνας τέχνης. 'Επρόκειτο για τ'ήν έκθεση τ'ων Midwest Designer-Craftsmen.

Πενήντα περίπου εκθέσεις τ'όν χρόνο, από τ'ήν άμερικανική και διεθνή καλλιτεχνική κίνηση, οργάνώνει τ'ό San Francisco Museum of Art πασιζώντας άδιάκοπα να ένημερώνη τ'ό κοινό τ'ων δυτικών Πολιτειών στις έπιτεύξεις τ'ης σύγχρονης τέχνης. Είναι και αυτό ένα ολοζώντανο Μουσείο που πέρα άπ' τις εικαστικές τέχνες προεκτείνει τ'ή δράση του στη μουσική, στο χορό, στη λογοτεχνία, στην αρχιτεκτονική, ακόμα και στην έπιτεύξεις τ'ης κινηματογράφου. 'Έχει τις πιο εύφάνταστες εκδηλώσεις. Παράδειγμα: οργάνώνει ειδικά προγράμματα τηλεόρασης για να είναι κοντά στα άτομα, που δεν μπορούν να τ'ό επισκέπτονται και να τ'ό ζούν.

'Ακόμα και στη μικρή Santa Fé, στο New Mexico, έχεις να δής όμοια-

Συνέχεια στην 24η σελίδα

